

The Criminal Jurisdiction of the Peace Court and Its Challenges

Yassin Hasani moazam ¹ | Sajjad Abbasi ²

1. Corresponding author, Master's degree in Criminal Law and Criminology, Islamic Azad University- Ahwaz Branch. Ahwaz. Iran. E-mail: yassin.hassani@yahoo.com
2. PhD in Criminal Law and Criminology, University of urmia, Urmia, Iran. E-mail: abbassi118@gmail.com

Article Info

Article type:
Research Article

Received: 8 October 2025
Revised: 8 February 2026
Accepted: 18 February 2026
Available Online: 22 June 2026

Keywords

Jurisdiction, Crime,
Justice of the Peace,
Prosecutor's Office,
Criminal Court.

Abstract

Jurisdiction is a foundational principle in criminal procedure, as the authority to adjudicate a case is contingent upon its prior establishment. Non-compliance with jurisdictional rules may result in the annulment of judgments by superior judicial bodies. The Peace Court, established following the enactment of the Dispute Resolution Councils Law on 22/06/1402, has altered the jurisdictional authority for certain offenses, including seventh- and eighth-degree crimes, traffic accidents, and workplace accidents. The adjudication of these offenses, previously under the purview of the Second Criminal Courts, has been transferred to the Peace Court. This transfer, however, has generated jurisdictional conflicts among criminal authorities in cases involving multiple offenses or multiple grounds for liability. It has also created ambiguities regarding: the authority to authorize renewed prosecution, the enforcement of the Peace Court's criminal judgments, and indirect jurisdictional conflicts along with the temporal scope of jurisdictional application. Through an analysis of existing legislation and judicial practice, this study demonstrates that these ambiguities can be resolved by: identifying explicit statutory provisions for various crimes, determining the principal offender in cases with multiple causative factors, adopting a restrictive interpretation of the Peace Court's jurisdiction, and clarifying the Court's responsibilities throughout all stages of criminal proceedings.

Cite this article: hasani moazam, Y.; abbasi, S. (2025). The Criminal Jurisdiction of the Peace Court and Its Challenges. *Criminal Law Doctrines*, 22(30). 213-256.
<https://doi.org/10.30513/cld.2026.7508.2186>

© The Author(s). Publisher: Razavi University of Islamic Sciences.

Extended Abstract

Introduction

Jurisdiction, as one of the fundamental pillars of criminal proceedings, is the legal authorization of a judicial authority to hear and adjudicate cases. Failure to observe jurisdictional rules renders decisions invalid and may lead to the reversal of judgments by higher authorities. By enacting the Dispute Resolution Councils Act on 22 September 2023, the Iranian legislature established the Peace Court with broader jurisdiction than the previous institutions (the House of Equity, Arbitration Council, and Council Judge). Pursuant to paragraphs 9 and 10 of Article 12 of this Act, adjudication of the “public and private aspects of all unintentional offenses arising from work or traffic accidents” and “intentional Ta'zir offenses punishable by penalties of the seventh and eighth degrees,” which had previously fallen within the jurisdiction of Criminal Court Two, was transferred to the Peace Court. Although the purpose of this change was to reduce case congestion and expedite proceedings by consolidating the stages of adjudication before a single court, the transfer of the aforementioned jurisdiction has created numerous challenges due to the general wording of the statutory provisions, the lack of comprehensive definitions of the relevant concepts, the ambiguity in the relationship between the jurisdiction of this court and that of other criminal courts, and the absence of precise practical provisions.

Previous research shows that earlier articles have mainly addressed the jurisdiction of the Peace Court in general and have not specifically examined its criminal jurisdictional challenges. Accordingly, the present study seeks to provide a precise analysis of the criminal jurisdiction of the Peace Court and identify the challenges arising from it in judicial practice and legal doctrine. It seeks to answer the following questions: What is the necessity of establishing an independent court separate from the existing criminal courts? Could assigning certain branches of Criminal Court Two have constituted an appropriate alternative? Where multiple causes are involved in occupational accidents or traffic accidents, which court has jurisdiction? In cases involving multiple offenses of different degrees, which court has jurisdiction? Which authority is responsible for enforcing the criminal judgments of the Peace Court, and which court has jurisdiction to authorize renewed prosecution? Answering these questions will clarify the dimensions of the Peace Court's jurisdiction and contribute to resolving differences in judicial practice and legal doctrine.

Methodology

In terms of purpose, this research is applied, and in terms of nature, it is descriptive-analytical. Data were collected through library and documentary research by consulting applicable laws and regulations, Supreme Court General Board unifying deci-

sions, advisory opinions of the Legal Department of the Judiciary, legal doctrine, and judicial practice. The data were analyzed qualitatively using interpretive methods and legal reasoning. The study seeks to explain the concept and scope of each aspect of the Peace Court's criminal jurisdiction, identify the challenges arising from the interaction of these jurisdictions with other criminal authorities, and provide appropriate solutions. In this process, analogy and unity of legal rationale have been employed in cases of legislative silence, while observing the principle of strict interpretation of exceptional jurisdiction.

Findings

The findings of the research indicate that the criminal jurisdiction of the Peace Court can be examined under two separate categories:

a) Unintentional offenses arising from work or traffic accidents: Based on an analysis of Articles 2, 4, 85, 91, and 95 of the Labour Law and Article 60 of the Social Security Act, four conditions must be established for an accident to be considered "work-related" and to fall within the jurisdiction of the Peace Court: the accident must occur in a workplace subject to the Labour Law; the injured person must be a worker covered by the Labour Law; the accident must occur in the course of, or in connection with, the performance of the worker's duties; and the accident must result from failure to observe occupational technical and health regulations. These conditions exclude many accidents, such as injuries to third parties, accidents involving persons subject to the Civil Service Employment system, or accidents outside the scope of labour regulations, from the jurisdiction of the Peace Court. Likewise, in traffic accidents, jurisdiction is limited to non-rail land motor vehicles and does not extend to non-motorized or rail vehicles.

b) Intentional Ta'zir offenses of the seventh and eighth degrees: The Peace Court has jurisdiction to adjudicate all intentional Ta'zir offenses punishable by a penalty of the seventh or eighth degree, even if accompanied by an ancillary punishment such as confiscation or demolition/removal. With respect to specialized courts (Juvenile, Revolutionary, and Military Courts), because of the general nature of the Peace Court, these offenses do not fall within its jurisdiction unless the relevant specialized court has not been established (such as a Juvenile Court), in which case, pursuant to subsequent legislation, the Peace Court replaces that court.

The principal challenges concerning the criminal jurisdiction of the Peace Court that are disputed in judicial practice and legal doctrine are as follows:

1. Multiplicity of Causes of Liability: In occupational accidents or traffic accidents, multiple factors may sometimes contribute to the occurrence of an accident, some of which are not subject to labour or traffic regulations. An analysis of Article 125 of the Islamic Penal Code (2013) and Article 313 of the Code of Criminal Procedure (2013) indicates that, in such cases, the principal perpetrator must be identified, and the charges against all causes are to be heard by the Peace Court; unless all causes have an equal effect, in which case, because the jurisdiction of the Peace Court is exceptional, the matter is to be heard by Criminal Court Two.

2. Multiple Offenses: When offenses falling within the jurisdiction of the Peace Court

are committed together with offenses falling within the jurisdiction of Criminal Court One or Two, judicial practice is divided as to whether the principle of unified proceedings (Article 313 of the Code of Criminal Procedure) permits joint adjudication before the court competent for the more serious offense, or whether each court must adjudicate independently. Although Supreme Court General Board Unifying Decision No. 875, dated 23 December 2025 (1404/10/23), by accepting the relative nature of jurisdiction, has permitted joint adjudication before the court competent for the more serious offense, the present study criticizes this decision and maintains that a change in jurisdiction requires an express statutory provision and that the jurisdiction of the Peace Court cannot be disregarded on the basis of the relative nature of jurisdiction. The logical solution is for each court to adjudicate independently and, where necessary, to use the capacity provided by Article 510 of the Code of Criminal Procedure for consolidation of punishments.

3. Enforcement of Criminal Judgments: The Dispute Resolution Councils Act is silent regarding the authority responsible for enforcing the judgments of the Peace Court, particularly in light of Note 3 to Article 17. Based on Article 17 of this Act and Article 484 of the Code of Criminal Procedure, enforcement of judgments rests with the President of the Peace Court (and, in his or her absence, the alternate judge), and the Public Prosecutor's Office has no role in this regard. With respect to consolidated judgments, where the courts are the same or different, the competent authority is determined pursuant to Article 510. In the case of multiple judgments issued by Peace Courts in different judicial districts, Branch One of the Provincial Court of Appeal is the authority responsible for determining the competent court to issue the consolidated judgment.

4. Authorization of Renewed Prosecution: Given that, in offenses within the jurisdiction of the Peace Court, the Public Prosecutor's Office has no role in the preliminary investigation, if a non-prosecution order issued by the Peace Court becomes final and new evidence is discovered, the Peace Court itself has jurisdiction to authorize renewed prosecution. However, if the non-prosecution order has become final before the Court of Appeal, then, by unity of legal rationale based on Article 278 of the Code of Criminal Procedure, authorization of renewed prosecution rests with the Court of Appeal.

5. Indirect Jurisdictional Conflict: If the Peace Court issues a decision declaring lack of jurisdiction in favor of the Public Prosecutor's Office, and the Prosecutor's Office issues an indictment and refers the case to Criminal Court Two, while Criminal Court Two also considers itself without jurisdiction and issues a decision declaring lack of jurisdiction in favor of the Peace Court, a jurisdictional conflict arises, albeit indirectly, because the Public Prosecutor's Office operates in association with Criminal Court Two; therefore, the conflict may be submitted to the competent authority for resolution.

6. Temporal Scope of Jurisdiction: Under the rule of "immediate application of procedural laws" (Article 11 of the Islamic Penal Code), the new jurisdictional law also governs pending cases, subject to the exception provided in Note 3 to Article 296, unless the legislature expressly provides otherwise. The Code of Criminal Procedure and Article 22 of the Implementing Regulation of the Dispute Resolution Councils Act provide that cases registered in other courts before the establishment of the Peace Court shall continue to be heard by those courts, while, from the date of establishment of the Peace

Court, Public Prosecutor's Offices shall refer cases falling within its jurisdiction to it. Although this provision is exceptional, pursuant to Article 17 of the Act it is capable of being extended to all provisions, including exceptional cases, and is not inconsistent with the law.

Conclusion

The establishment of the Peace Court in Iran's judicial system, although intended to reduce delays in proceedings and promote a culture of peace and reconciliation, has created numerous challenges due to the absence of a precise definition of the relationship between its jurisdiction and that of other criminal authorities, as well as the general wording of the statutory provisions. The findings of the research indicate that:

1- In cases involving multiple offenses of different degrees, due to the necessity of strictly interpreting exceptional jurisdiction, each court adjudicates only the offenses falling within its own jurisdiction, and the principle of unified proceedings cannot constitute a basis for changing jurisdiction. Supreme Court General Board Unifying Decision No. 875, which is based on the relative nature of the Peace Court's jurisdiction, is legally open to criticism, and legislative amendment to expressly authorize incidental adjudication appears necessary.

2- In cases involving multiplicity of causes of liability, the principal criterion is identification of the principal perpetrator; where the causes have equal effects, Criminal Court Two has jurisdiction because the jurisdiction of the Peace Court is exceptional.

3- In offenses falling within the jurisdiction of the Peace Court, the Prosecutor has no role either at the investigation stage or in the enforcement of judgments or authorization of renewed prosecution. All these functions rest with the Peace Court, except where the non-prosecution order has become final before the Court of Appeal.

4- The provision concerning the temporal scope of jurisdiction contained in the Implementing Regulation is not inconsistent with the law and is applicable pursuant to Article 17 of the Dispute Resolution Councils Act.

Overall, resolving the existing challenges requires legislative amendment expressly specifying how the jurisdiction of the Peace Court is to interact with that of other courts in different situations, providing comprehensive definitions of key concepts, and distinguishing the judicial roles performed by this court. Until the law is amended, a limited and strict interpretation of the jurisdiction of the Peace Court, together with reliance on general legal principles, may contribute to establishing consistent judicial practice.

Authors' Contributions

All authors contributed equally to the conceptualization of the article and the preparation of the initial draft and subsequent versions, including the revised and edited versions.

Data Availability Statement

No data are available.

Acknowledgments

The authors express their gratitude to the anonymous reviewers for their constructive and valuable comments in evaluating this article.

Ethical Considerations

The authors have refrained from any fabrication, plagiarism, or other research misconduct.

Funding

The article received no specific financial support from governmental, commercial, or non-profit institutions.

Conflict of Interest

The authors declare that they have no conflict of interest in the preparation of this article.

Declaration of the Use of Artificial Intelligence in the Article-Writing Process

No artificial intelligence was used in the writing or preparation of this article.

صلاحیت کیفری دادگاه صلح و چالش‌های آن

✉ یاسین حسنی معظم^۱ | سجاده عباسی^۲

۱. نویسنده مسئول، کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی، اهواز، ایران. رایانامه: yassin.hassani@yahoo.com
۲. دکتری حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشگاه ارومیه، ارومیه، ایران. رایانامه: Abbassi118@gmail.com

چکیده

در فرایند رسیدگی به جرائم، صلاحیت از مهم‌ترین موضوعات در دادرسی کیفری است، به‌گونه‌ای که مجوز رسیدگی فرع بر احراز آن است و عدم توجه به مقررات صلاحیت موجب نقض آرا در مراجع بالاتر است. دادگاه صلح که متعاقب تصویب قانون شوراهای حل اختلاف در تاریخ ۱۴۰۲/۰۶/۲۲ تشکیل شد، تغییراتی در صلاحیت مرجع رسیدگی به برخی جرائم شامل جرائم درجه هفت و هشت، حوادث رانندگی و کار ایجاد نمود. رسیدگی به این جرائم که سابق بر آن در صلاحیت محاکم کیفری دو قرار داشت، به دادگاه صلح واگذار گردید، اما این تغییر در صلاحیت، موجب حدوث اختلاف در صلاحیت بین مراجع کیفری در رسیدگی به جرائم متعدد و تعدد اسباب ضمان شده است. همچنین چالش‌هایی را در مورد مرجع تجویز تعقیب مجدد، اجرای احکام کیفری دادگاه صلح، اختلاف غیرمستقیم در صلاحیت و قلمرو زمانی اعمال صلاحیت ایجاد نموده است. این پژوهش با تحلیل قانون و رویه قضایی نشان می‌دهد که این چالش‌ها از طریق شناسایی حکم صریح قانون در جرائم متعدد، شناسایی مرتکب اصلی در تعدد موجبات ضمان، تفسیر مضیق و محدود صلاحیت دادگاه صلح و شناسایی وظایف دادگاه صلح در تصدی تمام مراحل دادرسی کیفری قابل رفع است.

اطلاعات مقاله

نوع مقاله: پژوهشی

تاریخ ارسال: ۱۴۰۳/۱۲/۱۳

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۰۵/۱۳

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۷/۰۱

تاریخ انتشار برخط: ۱۴۰۴/۰۷/۲۲

کلیدواژه‌ها

صلاحیت، جرم، دادگاه صلح، دادسرا، دادگاه کیفری.

استناد: حسنی معظم، یاسین؛ عباسی، سجاده. (۱۴۰۴). صلاحیت کیفری دادگاه صلح و چالش‌های آن. آموزه‌های حقوق کیفری، ۲۲(۳۰)، ۲۱۳-۲۵۶.
<https://doi.org/10.30513/cld.2026.7508.2186>

مقدمه

تشکیل نهادی مبتنی بر صلح و سازش با صلاحیت رسیدگی به دعاوی کم‌اهمیت در نظام قانون‌گذاری ایران پیشینه طولانی دارد. تا قبل از انقلاب مشروطه، نظام قضایی ایران بر اساس تفکیک محاکم شرعی از مراجع عرفی استوار بود، به این نحو که بدون وجود قانون منظم و شیوه دادرسی دقیق، حکام شرعی به دعاوی خصوصی و مدنی و مقامات منصوب از سوی دولت به دعاوی عمومی و کیفری رسیدگی می‌کردند (تسوجی‌زاد و همکاران، ۱۴۰۰، ص. ۲۴۱). اما پس از انقلاب مشروطه، عدلیه قانونی تأسیس و بر اساس «قانون اصول تشکیلات عدلیه و محاضر شرعیه و حکام صلحیه» و نیز «اصول محاکمات حقوقی» در سال ۱۲۹۰ دادگاه صلح که صلاحیت رسیدگی به دعاوی کم‌اهمیت و جرائم کوچک را داشت وارد نظام قضایی ایران شد. با تصویب قانون تقسیمات کشور و وظایف فرمانداران و بخشداران در سال ۱۳۱۶ و قانون آیین دادرسی مدنی در سال ۱۳۱۸، محکمه صلح به «دادگاه بخش» تغییر نام داد و وظایف، حدود و محل رسیدگی آن معین گردید. در دوره پهلوی دوم و در آغاز دهه چهل، با طرح اصلاحات اجتماعی و اقتصادی موسوم به انقلاب سفید، یکی از اصول مهم این انقلاب اصلاحات در حوزه دادگستری بود. بر اساس اصل نهم انقلاب، به منظور گسترش عدالت قضایی در مناطق روستایی، بهره‌گیری از نیروهای بومی و کم کردن هزینه‌های قضایی، شوراهایی به نام «خانه‌های انصاف» در سال ۱۳۴۲ مرکب از پنج نفر از معتمدان محلی که وظیفه خاتمه دادن اختلافات و دعاوی بین ساکنان ده و نیز صدور حکم در برخی دعاوی مدنی کم‌اهمیت و برخی از جرائم خلافی را داشت تأسیس گردید. با توجه به موفقیت خانه‌های انصاف، انگیزه تشکیل نهادی مشابه خانه انصاف در شهرها با عنوان قانون تشکیل شورای داوری در سال ۱۳۴۵ به وجود آمد که همانند خانه انصاف وظیفه‌اش صلح و سازش و رسیدگی به برخی دعاوی مدنی و نیز جرائم خلافی و جنحه‌ای با مجازات بیش از دو ماه حبس تأدیبی یا ۱۲۰۰ ریال جزای نقدی بود (توکلی، ۱۴۰۳، ص. ۵۷).

پس از وقوع انقلاب اسلامی و با تأسیس سازمان قضایی جدید، تصدی امور قضایی توسط داورانی فاقد شرایط قضاوت مورد تردید قرار گرفت و بر این اساس، نهادهای موصوف از نظام قضایی حذف و به موجب لایحه قانون تشکیل دادگاه‌های عمومی مصوب ۱۳۵۸ صلاحیت‌های مقرر در قانون شورای داوری مصوب ۱۳۵۶ به دادگاه‌های صلح واگذار شد. با تشکیل دادگاه‌های عمومی و ادغام تمامی مراحل دادرسی در یک مرجع، دادگاه صلح نیز از

نظام قضایی حذف شد، لکن با گذشت مدتی بسیار، وجود نهادی که تصدی امر سازش و نیز رسیدگی به برخی دعاوی کم‌اهمیت را داشته باشد احساس گردید. در واقع، افزایش بیش از حد مراجعان دادگستری و تراکم پرونده‌ها و اشتغال محاکم به امور کم‌اهمیت که منجر به اطاله دادرسی و نارضایتی مردم شده بود، قوه قضائیه را بر آن داشت تا برای حل این معضل طرح تأسیس یک مرجع غیرقضایی که صلاحیت رسیدگی به دعاوی فاقد جنبه قضایی و یا دعاوی‌ای که جنبه قضایی آن اهمیت کمتری دارد را به مجلس شورای اسلامی تقدیم نماید. به همین منظور، قانون‌گذار در سال ۱۳۷۹ به موجب قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران نهادی به نام «شورای حل اختلاف» را تأسیس کرد. به دلیل رضایت قوه قضائیه از عملکرد این شورا و همچنین کاهش ورودی پرونده‌های کم‌اهمیت به محاکم و به منظور پاسخ‌گویی به برخی ابهامات در خصوص این نهاد، قانون‌گذار در تاریخ ۱۳۸۷/۴/۱۸ «قانون شوراهای حل اختلاف» را با اختیار سازش، تأمین دلیل و صدور حکم^۱ برای اعضای شورا تصویب کرد و سپس به موجب قانون شوراهای حل اختلاف مصوب سال ۱۳۹۴ صلاحیت شورا در تأمین دلیل و صدور حکم حذف شد، و آن را در انحصار قاضی شورا قرار داد. در نهایت، قانون‌گذار در تاریخ ۱۴۰۲/۰۶/۲۲ با نسخ قانون مزبور به موجب قانون شوراهای حل اختلاف و با حذف نهاد قاضی شورا، دادگاهی به نام «دادگاه صلح» با صلاحیت و مقرراتی گسترده‌تر از نهادهای مشابه ایجاد نمود. البته تأسیس این دادگاه در متن اولیه قانون پیش‌بینی نشده بود و در فرایند تصویب قانون و به دلیل ایرادات شورای نگهبان به واگذاری برخی از صلاحیت‌های قضایی به شورای حل اختلاف، به آن اضافه گردید که نمایانگر عدم ضرورت تحول در ساختار تشکیلات قضایی و حدود صلاحیت دادگاه‌ها بوده است (رحیمی و همکاران، ۱۴۰۳، ص. ۵۰)، زیرا هدف از قانون مذکور قضازدایی و حل و فصل اختلافات از طریق صلح و سازش بوده است، درحالی‌که در این قانون، رسالت اصلی دادگاه صلح رسیدگی و صدور حکم است، که همین امر اصل ضرورت و اصل سودمندی که در تصویب هر قانونی باید رعایت شود (حاجی‌ده‌آبادی، ۱۳۹۵، ص. ۴۲) در تأسیس چنین نهادی از سوی قانون‌گذار را مورد چالش قرار داده است (رحیمی و همکاران، ۱۴۰۳، ص. ۵۰).

۱. صرفاً در جرائم بازدارنده و اقدامات تأمینی و تربیتی و امور خلاقی از قبیل تخلفات راهنمایی و رانندگی که مجازات نقدی قانونی آن حداکثر و مجموعاً تا سی میلیون (۳۰۰۰۰۰۰۰) ریال و یا سه ماه حبس باشد (ماده ۹). البته به موجب تبصره این ماده شورا مجاز به صدور حکم حبس نبود.

در مورد صلاحیت کیفری دادگاه صلح، تاکنون مقالات اختصاصی نوشته نشده است، بلکه بیشتر مقالات در این حوزه به تحلیل صلاحیت این دادگاه به‌نحو کلی، اعم از حقوقی و کیفری پرداخته‌اند. به همین دلیل، مجال تحلیل عمیق صلاحیت کیفری آن را نیافته‌اند و بیشتر مرور این صلاحیت محسوب می‌شوند، درحالی‌که در مقاله حاضر صلاحیت کیفری دادگاه صلح به‌نحو خاص بررسی می‌گردد و به تحلیل این صلاحیت و چالش‌های پیش‌روی آن با نگاهی به رویه قضایی و دکترین حقوقی پرداخته می‌شود. به تبع آن، این مقاله به دنبال پاسخ به این پرسش‌هاست: ضرورت تشکیل دادگاهی مستقل علاوه بر دادگاه‌های کیفری موجود چیست؟ آیا امکان تخصیص شعبی از دادگاه کیفری دو برای رسیدگی مستقیم به برخی از دعاوی کیفری ممکن نبوده است؟ با توجه به تجربه حذف دادرسی و تجمیع تمام مراحل رسیدگی در یک مرجع قضایی، آیا این موضوع می‌تواند بر تشکیل دادگاه صلح نیز تأثیر گذارد؟ در خصوص صلاحیت‌های احصاشده دادگاه صلح، در صورت دخالت اسباب متعدد مستوجب ضمان در وقوع حوادث ناشی از کار یا تصادفات رانندگی و نیز وقوع جرائم متعدد با درجات مختلف، صلاحیت رسیدگی با کدام دادگاه خواهد بود؟ آیا امکان تعیین صلاحیت برای یک دادگاه بر مبنای تقسیم‌بندی صلاحیت‌ها در دکترین حقوقی از جمله صلاحیت نسبی ممکن است؟ اجرای احکام صادرشده از دادگاه صلح و نیز تجویز تعقیب مجدد متهم بر عهده کدام مرجع است؟ در این مقاله سعی شده است ابتدا قلمرو صلاحیت کیفری دادگاه صلح، نه در حد شناخت مصادیق، بلکه در مواجهه با واقعیات و پیچیدگی‌های عملی تحلیل شود و سپس با روشن شدن حدود صلاحیت این دادگاه، چالش‌های این صلاحیت‌ها نظیر مرجع اجرای احکام کیفری، مرجع تجویز تعقیب مجدد، اختلاف غیرمستقیم در صلاحیت و قلمرو زمانی صلاحیت مورد شناسایی قرار گیرد و بر اساس مقررات موجود و تحلیل‌های حقوقی به آن‌ها پاسخ داده شود و راهکارهای مناسب ارائه گردد.

۱. قلمرو کیفری دادگاه صلح

صلاحیت به معنای شایستگی، اختیار و تکلیف قانونی مراجع قضاوتی در رسیدگی به دعاوی و شکایات (آشوری، ۱۴۰۳، ج. ۲، ص. ۳۷؛ آخوندی، ۱۳۸۸، ج. ۲، ص. ۲۷۱؛ زراعت، ۱۳۹۴، ج. ۳، ص. ۱۹) از مهم‌ترین مقررات رسیدگی‌های قضایی است، به‌طوری‌که عدم رعایت آن، علاوه بر مسئولیت

انتظامی قاضی (ماده ۱۵ قانون نظارت بر رفتار قضات)، وفق ماده ۴۵۰ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲، موجب بی اعتباری اقدامات و تصمیمات مراجع قضایی و نقض آن در مراجع بالاتر است (خالقی، ۱۴۰۳، ج. ۲، ص. ۵۳)، زیرا قواعد صلاحیت به منظور «تسهیل انجام دادرسی، اجرای هر چه بهتر قوانین و مقررات، دستیابی به اهداف مورد نظر در دادرسی‌ها»^۱ که همان احراز واقع و برقراری عدالت و نظم و امنیت در جامعه است» (منصورآبادی؛ فروغی، ۱۳۹۶، ص. ۶۲) و از این جهت، از جمله قواعد آمره محسوب می شود و تخطی از آن‌ها به جز در موارد مصرح قانونی، مجاز نیست. در نظام کیفری ایران تنها صلاحیت‌هایی که به نحو صریح در قانون مورد شناسایی قرار گرفته اند بدون این که تعریفی از آن‌ها ارائه شده باشد، صلاحیت‌های ذاتی و محلی است، اما در دکتترین حقوقی، صلاحیت‌ها به ذاتی، محلی، شخصی و نسبی تقسیم شده اند. با این که تقسیم بندی مذکور مبنای قانونی ندارد، لکن بیشتر جهت تسهیل ارائه مطالب مطرح شده است (رستمی، ۱۴۰۲، ص. ۲۶۷). اما بیشترین اختلاف نظر در دکتترین حقوقی و رویه قضایی در مورد یکی از این تقسیمات یعنی صلاحیت نسبی ایجاد شده که بر مقررات دادگاه صلح نیز مؤثر بوده است. در واقع، هر چند این نوع صلاحیت به جز در عنوان فصل اول از باب اول قانون آیین دادرسی مدنی، صراحتی در قانون ندارد، ولی به شکل گسترده‌ای در دکتترین حقوقی، رویه قضایی و نظریات اداره حقوقی^۲ قوه قضائیه^۳ مورد توجه و در برخی از آرای وحدت رویه نیز مبنا و ملاک تصمیم‌گیری قرار گرفته است.^۴ مطابق با تعریف حقوق دانان، صلاحیت نسبی صلاحیتی است که قانون‌گذار با توجه به میزان مجازات برای مرجع قضایی تعیین می نماید (گلدوست جویباری، ۱۳۸۸، ص. ۱۳۶). بر اساس این دیدگاه، دادگاه کیفری یک نسبت به دادگاه کیفری دو و دادگاه کیفری دو نسبت به دادگاه صلح در رسیدگی به برخی از جرائم صلاحیت نسبی دارد. اما این که این نوع صلاحیت گونه متفاوتی از صلاحیت ذاتی یا محلی است یا جزء یکی از این دو، در دکتترین حقوقی اختلاف نظر جدی هست. برخی حقوق دانان این نوع صلاحیت را مترادف صلاحیت محلی (شمس، ۱۳۸۷، ج. ۱، ص. ۳۷۲؛ جعفری لنگرودی، ۱۳۷۷، ص. ۶۲۲؛ متین دفتری، ۱۳۹۱، ص. ۹۱؛ خالقی، ۱۴۰۳، ج. ۲، ص. ۴۰؛

۲. نظریه مشورتی شماره ۳۷۶/۱۴۰۳/۲۷ مورخ ۱۴۰۳/۰۸/۲۷ اداره کل حقوقی قوه قضائیه: «صلاحیت دادگاه صلح حسب مورد نسبت به دادگاه عمومی حقوقی، دادگاه کیفری و یا خانواده، از نوع نسبی است...».

۳. رأی وحدت رویه شماره ۷۵۲ مورخ ۱۳۹۵/۰۶/۰۲ هیئت عمومی دیوان عالی کشور: «رسیدگی دیوان عالی کشور به امر اختلاف دادگاه‌ها در صلاحیت نسبی طبق تبصره ماده ۲۷ قانون آیین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب در امور مدنی منحصر به اختلاف بین دادگاه‌های دو حوزه قضایی از دو استان است و در سایر موارد از جمله اختلاف در صلاحیت بین دادگاه‌های کیفری یک و دو واقع در حوزه قضایی یک استان با توجه به مقررات ماده ۲۷ قانون مذکور که طبق ماده ۳۱۷ قانون آیین دادرسی کیفری، در امور کیفری نیز لازم‌الرعایه است، مرجع صالح برای حل اختلاف، دادگاه تجدید نظر همان استان است.»

تقی‌زاده؛ رشیدی، ۱۳۹۸، ص. ۱۱۸)، برخی آن را گونه‌ای مستقل (یوسفی، ۱۳۹۴، ج. ۲، ص. ۱۴۸؛ جوانمرد، ۱۳۹۴، ص. ۲۹۰؛ منصورآبادی؛ فروغی، ۱۳۹۶، ص. ۶۸؛ گلدوست جویباری، ۱۳۸۸، ص. ۱۳۰؛ هرمزی، ۱۳۹۳، ص. ۱۶۶؛ فتحی؛ عباس‌زاده، ۱۴۰۲، ص. ۳۹۳) و برخی دیگر آن را گونه‌ای از صلاحیت ذاتی دانسته‌اند (کاویار؛ امینی، ۱۴۰۳، ص. ۱۰۶؛ کافی، ۱۴۰۴، ص. ۱۷۸؛ عزیزپانی، ۱۴۰۳، ص. ۱۶۷؛ رستمی، ۱۴۰۲، ص. ۲۶۹). در حقوق فرانسه نیز صلاحیت نسبی ضمن قواعد صلاحیت ذاتی آورده شده است (هرمزی، ۱۳۹۳، ص. ۱۶۷؛ حسن‌زاده؛ فتحی، ۱۳۹۹، ص. ۸۴).

هرچند صلاحیت نسبی مفهومی خارج از صلاحیت ذاتی نیست، لکن صرف نظر از نحوه و چگونگی ارتباط صلاحیت نسبی با صلاحیت‌های ذاتی و محلی در دکرین حقوقی و رویه قضایی، به‌طور کلی آنچه اهمیت دارد این است که قواعد صلاحیت در دادرسی کیفری جزء قواعد آمره‌اند. مرجع صالح به رسیدگی را قانون تعیین می‌کند و افراد ذی نفع در دادرسی و مقامات و مسئولان قضایی حق تعیین مرجعی غیر از مرجعی که قانون تعیین نموده است را ندارند (سپهری، ۱۳۹۴، ص. ۱۹۷). تغییر صلاحیت هر مرجع قضایی صرفاً توسط قانون معین می‌گردد. برخلاف دیدگاه برخی حقوق‌دانان (یوسفی، ۱۴۰۴، ج. ۲، ص. ۱۶۴)، هیچ صلاحیتی ثابت و لایتغیر نیست، بلکه تغییر صلاحیت‌ها به اراده قانون‌گذار وابسته است. برای مثال، در امور کیفری صدور حکم تجمیعی نسبت به آرای صادره از دادگاه‌های با صلاحیت ذاتی متفاوت (بند «پ» ماده ۵۱۰ قانون آیین دادرسی کیفری)، لغو قرار تعلیق و صدور دستور اجرای حکم معلق (ماده ۵۵ قانون مجازات اسلامی) و رسیدگی به جرائم شرکا و معاونان جرم در دادگاه واحد (ماده ۳۱۱ قانون آیین دادرسی کیفری)،^۴ از جمله موارد عدول قانونی از صلاحیت ذاتی است. بنابراین، هر دادگاهی صرفاً صلاحیت رسیدگی به جرائمی را دارد که قانون‌گذار برای آن تعیین نموده است و هیچ مقامی بدون مجوز قانونی حق تغییر صلاحیت دادگاه‌ها را با استدلالی همانند نسبی بودن صلاحیت‌ها ندارد، بلکه خارج نمودن یک دعوی از صلاحیت دادگاهی

۴. رأی وحدت رویه شماره ۸۶۳ مورخ ۱۴۰۴/۰۳/۲۰ هیئت عمومی دیوان عالی کشور: «مطابق ماده ۳۱۱ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲، شرکا و معاونان جرم در دادگاهی محاکمه می‌شوند که صلاحیت رسیدگی به اتهام متهم اصلی را دارد و اطلاق این حکم که مبتنی بر لزوم وحدت رسیدگی به اتهام متهمان متعدد است، شامل صلاحیت ذاتی و محلی نیز می‌شود، مگر این‌که به‌موجب قسمت اخیر ماده یادشده، در قوانین خاص ترتیب دیگری مقرر شده باشد، مانند آنچه در ماده ۳۱۲ همین قانون در مورد مشارکت یا معاونت طفل یا نوجوان با بزرگسال یا برعکس پیش‌بینی شده است. لذا در مواردی که رسیدگی به اتهام متهم اصلی در صلاحیت دادگاه کیفری یا انقلاب یا نظامی است به اتهام فرد نظامی و غیرنظامی که در ارتکاب جرم با او مشارکت یا معاونت داشته، به‌تبع متهم اصلی در دادگاه صالح رسیدگی خواهد شد...».

و وارد نمودن آن به صلاحیت دادگاه دیگر نیازمند حکم قانون است و در این بین، تفاوتی بین صلاحیت‌ها و تقسیم‌بندی آن‌ها وجود ندارد.

دادگاه صلح در مقایسه با قوانین سابق و نهادهای مشابه از صلاحیت گسترده‌تری در رسیدگی به برخی جرائم کیفری برخوردار شده است. رسیدگی به این جرائم به‌طور مستقیم و بدون کیفرخواست به عمل می‌آید (تبصره ۱ ماده ۱۲ قانون شوراهای حل اختلاف مصوب ۱۴۰۲)، اما رسیدگی مستقیم به معنای عدم تفکیک مرحله تعقیب و تحقیق نیست، بلکه همان‌طور که در نظریه مشورتی شماره ۱۲۸/۱۴۰۳/۷ مورخ ۱۴۰۳/۰۲/۳۱ اداره کل حقوقی قوه قضائیه آمده است، «مطابق ماده ۱۷ قانون شورای حل اختلاف مصوب ۱۴۰۲، در موارد سکوت قانون، آیین دادرسی و ترتیبات رسیدگی و صدور رأی در دادگاه صلح در رسیدگی به جرائم، تابع قانون آیین دادرسی کیفری است. بر این اساس و با توجه به تصریح قسمت اخیر ماده ۳۴۱ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲، در کلیه مواردی که پرونده به‌طور مستقیم در دادگاه مطرح می‌شود، انجام تحقیقات مقدماتی، و از جمله صدور قرار تأمین کیفری و نحوه آن و رعایت مهلت‌های مذکور در ماده ۲۴۲ قانون پیش‌گفته، توسط دادگاه طبق مقررات مربوط به تحقیقات مقدماتی (در دادسرا) صورت می‌پذیرد و رسیدگی مستقیم دادگاه صلح در موارد صلاحیت مقرر قانونی در بندهای ۹ و ۱۰ ماده ۱۲ قانون شورای حل اختلاف مصوب ۱۴۰۲ و تبصره یک این ماده به معنای حذف مرحله تحقیقات مقدماتی در دادرسی مربوط به جرائم یادشده، نیست». البته تجمیع وظایف مقام تعقیب، تحقیق و دادرسی در یک شخص برخلاف اصول دادرسی منصفانه است و یادآور تجربه ناموفق حذف نهاد دادسرا از نظام قضایی ایران. اصل بی‌طرفی به عنوان یکی از مؤلفه‌های راهبردی دادرسی منصفانه ایجاب می‌کند که مقام تعقیب (دادستان) صرفاً تمهیدکننده دلایل اتهام و اثبات مجرمیت و متمایز از دادگاه باشد. اعطای نقش دادرسی و صدور حکم در ماهیت اتهام به چنین مقامی نقض اصل بی‌طرفی و از اساس، ناعادلانه و غیرمنصفانه است (رستمی، ۱۴۰۴، ص. ۱۱۴ و ۱۱۷).

تعیین دقیق ابعاد صلاحیت کیفری دادگاه صلح سنگ بنای تحلیل هر گونه چالش و ابهام پیرامون این نهاد نوپاست. قانون جدید شوراهای حل اختلاف مصوب ۱۴۰۲ صلاحیت کیفری دادگاه صلح را در دو بند مستقل و تحت عناوین «جنبه عمومی و خصوصی کلیه جرائم غیرعمدی ناشی از کار یا تصادفات رانندگی» (بند ۹ ماده ۱۲ قانون شوراهای حل اختلاف

مصوب ۱۴۰۲) و «جرائم عمدی تعزیری مستوجب مجازات درجه هفت و هشت» (بند ۱۰ ماده ۱۲ همان قانون) احصا نموده که در بند ۹ آن به نوع جرم و در بند ۱۰ به نوع مجازات توجه شده است. هرچند قانون‌گذار با این دو بند در صدد تحدید صلاحیت این دادگاه بوده است، اما به لحاظ کلی‌گویی، عدم تعریف جامع از مفاهیم کلیدی و عدم پیش‌بینی رابطه صلاحیت این دادگاه با سایر محاکم کیفری موجود، در عمل موجبات بروز چالش‌هایی را فراهم آورده است. بررسی صلاحیت دادگاه صلح صرفاً در حد شناخت مصادیق آن نیست، بلکه برای فهم آن در ارتباط با پیچیدگی‌های عملی است که در مواجهه با واقعیات در رویه قضایی پدیدار می‌گردد. بر همین اساس، در مباحث بعدی به جرائم ناشی از کار و تصادفات رانندگی و نیز جرائم عمدی تعزیری درجات هشت و هفت از حیث مفهوم، شرایط تحقق و مصادیق آن‌ها پرداخته خواهد شد.

۱-۱. جنبه عمومی و خصوصی کلیه جرائم غیرعمدی ناشی از کار یا تصادفات رانندگی

به موجب بند ۹ ماده ۱۲ قانون شوراها، حل اختلاف مصوب ۱۴۰۲، یکی از جرائم کیفری در صلاحیت دادگاه صلح «جنبه عمومی و خصوصی کلیه جرائم غیرعمدی ناشی از کار یا تصادفات رانندگی» است. بدیهی است که مقصود از جرائم غیرعمدی ناشی از کار یا تصادفات رانندگی به قرینه عبارات «جنبه خصوصی» و «تصادفات»، جرائمی است که مجازات دیه دارند و لزوماً شامل همه جرائم مندرج در قانون کار یا همه جرائم ناشی از تخلفات رانندگی (نظیر تغییر در ارقام پلاک وسیله نقلیه موتورسیکلت که درجه ۶ محسوب می‌گردد) نمی‌شود. البته ذکر عبارت «کلیه جرائم غیرعمدی ناشی از کار یا تصادفات رانندگی» در این قانون کافی بود و نیازی به ذکر عبارت «جنبه عمومی و خصوصی» نبود، زیرا «اصولاً هر جرمی واجد جنبه عمومی است و جرم فاقد جنبه عمومی وجود ندارد، چون اساساً عمل به خاطر اخلاقی که در نظم عمومی ایجاد می‌کند جرم شناخته می‌شود» (رحمدل، ۱۳۸۵، ص. ۸۱). ضمن این‌که در نظام قانون‌گذاری ایران، وقتی جنبه خصوصی در کنار جنبه عمومی یک جرم قرار می‌گیرد مقصود مطالبه ضرر و زیان ناشی از جرم یا کیفرهای خصوصی است (بند «ب» ماده ۹ قانون آیین دادرسی کیفری) که در اینجا تنها مصداق آن دیه است و از این حیث بین جرائم قابل گذشت و غیرقابل گذشت نیز تفاوتی وجود ندارد.

۵. ماده ۱۷۱ قانون کار: «... در صورتی که تخلف از انجام تکالیف قانونی سبب وقوع حادثه‌ای گردد که منجر به عوارضی مانند نقص عضو و یا فوت کارگر شود، دادگاه مکلف است علاوه بر مجازات‌های مندرج در این فصل، نسبت به این موارد طبق قانون تعیین تکلیف نماید...».

بر همین اساس، نویسندگان حقوق کیفری در اصول جرم‌انگاری به پدیده مجرمانه با یک مبنای عمومی می‌نگرند و در آن نقش بزه‌دیده را کم‌رنگ می‌دانند، زیرا حق جرم‌انگاری و کیفردهی متعلق به دولت به عنوان نماینده جامعه است (رستمی، ۱۴۰۰، ص. ۳۲۶). ماده ۸ قانون آیین دادرسی کیفری نیز به طور مطلق مقرر می‌دارد هر جرمی می‌تواند دو حیثیت عمومی و خصوصی داشته باشد. بنابراین، تمام جرائم، اعم از این‌که علیه منافع فردی باشد یا منافع جمعی، دارای جنبه عمومی‌اند و تعقیب آن‌ها صرفاً توسط جامعه با نمایندگی دادستان صورت می‌گیرد، اما تفاوت در آغازگر تعقیب است که او در جرائم علیه منافع جمعی، دادستان و در جرائم علیه منافع فردی، شاکی است (حسنی معظم، ۱۳۹۷، ص. ۸۰).

الف. جرائم غیرعمدی ناشی از کار: مقصود از جرائم غیرعمدی ناشی از کار حوادثی است که مشمول مقررات قانون کار است و شامل هر حادثه‌ای که از فعالیت‌های کاری ناشی می‌شود، نیست، به این معنا که ممکن است صدمات وارده به اشخاص نتیجه فعالیت‌های ناشی از کار مرتکب باشد، اما به دلیل فقدان رابطه کارگری و کارفرمایی بین مرتکب و حادثه‌دیده، تحت شمول حادثه ناشی از کار و به تبع آن، صلاحیت دادگاه صلح قرار نگیرد. به موجب بند ۸ ماده ۲ قانون تأمین اجتماعی مصوب ۱۳۵۴، «حادثه» از لحاظ این قانون اتفاقی پیش‌بینی نشده است که تحت تأثیر عامل یا عوامل خارجی در اثر عمل یا اتفاق ناگهانی رخ می‌دهد و موجب صدماتی بر جسم یا روان میمه شده می‌گردد. حادثه مذکور هنگامی ناشی از کار و در صلاحیت دادگاه صلح است که:

اولاً در کارگاه مشمول قانون کار واقع شده باشد. به موجب ماده ۴ قانون کار، «کارگاه محلی است که کارگر به درخواست کارفرما یا نماینده او در آنجا کار می‌کند، از قبیل مؤسسات صنعتی، کشاورزی، معدنی، ساختمانی، ترابری، مسافری، خدماتی، تجاری، تولیدی، اماکن عمومی و امثال آن‌ها. کلیه تأسیساتی که به اقتضای کار متعلق به کارگاه‌اند، از قبیل نمازخانه، ناهارخوری، تعاونی‌ها، شیرخوارگاه، مهد کودک، درمانگاه، حمام، آموزشگاه حرفه‌ای، قرائت‌خانه، کلاس‌های سوادآموزی و سایر مراکز آموزشی و اماکن مربوط به شورا و انجمن اسلامی و بسیج کارگران، ورزشگاه و وسایل ایاب وذهاب و نظایر آن‌ها جزء کارگاه می‌باشند». البته کارگاه الزاماً محیط معین نیست و ممکن است محل خاصی نباشد، مانند اجیر کردن راننده وسیله نقلیه. در این صورت، عدم وجود محل خاص موضوع را از تعریف کارگاه و روابط

کارگری و کارفرمایی خارج نمی‌کند. بر اساس این شرط، کارگاه‌های خانوادگی موضوع ماده ۱۸۸ قانون کار، هرچند مکلف به رعایت اصول فنی و بهداشت کار باشند (تبصره ماده ۸۵) و فعالیت‌های خاص موضوع ماده ۱۸۹ همان قانون و کارگاه‌های کوچک موضوع ماده ۱۹۱ همان قانون به لحاظ خروج از شمول مقررات کار (موحدیان، ۱۳۸۹، ص. ۲۱۴)، در صلاحیت دادگاه صلح نخواهند بود، چراکه «حقوق کیفری کار برای پیشگیری از اقدامات زیان‌باری است که علیه کارگران تحقق می‌یابد و شمول آن‌ها در حالتی که زیان‌دیده کارگر نیست مستندی ندارد و تنها می‌تواند مشمول عموماً مقررات جزایی باشد» (خدابخشی، ۱۳۹۵، ص. ۱۸۴).

ثانیاً حادثه نسبت به کارگر مشمول قانون کار واقع شود. مطابق ماده ۲ قانون کار، «کارگر از لحاظ این قانون کسی است که به هر عنوان در مقابل دریافت حق‌السعی اعم از مزد، حقوق، سهم سود و سایر مزایا به درخواست کارفرما کار می‌کند». بر این اساس، وقوع حادثه برای مشمولان قانون استخدام کشوری، مشمولان سایر قوانین و مقررات خاص استخدامی^۶ و نیز اشخاص ثالث، خارج از صلاحیت دادگاه صلح است. در مورد اشخاص ثالث، هرچند به موجب ماده ۱۲ قانون مسئولیت مدنی، «کارفرمایی که مشمول قانون کار هستند مسئول جبران خساراتی می‌باشند که از طرف کارکنان اداری و یا کارگران آنان در حین انجام کار یا به مناسبت آن وارد شده است»، اما این امر به منزله شناسایی آن به عنوان حادثه مشمول قانون کار و صلاحیت دادگاه صلح نیست، بلکه صرفاً موجب مسئولیت مدنی کارفرما وفق قواعد عمومی است. همچنین چنانچه شخص ثالث فردی باشد که در کارگاه حاضر و بدون دریافت حق‌السعی و تبرعاً فعالیت در کارگاه انجام دهد و حادثه‌ای برای وی اتفاق افتد، با توجه به این‌که چنین شخصی به لحاظ قانون کار، کارگر شناخته نمی‌شود، رسیدگی به موضوع در صلاحیت دادگاه صلح نخواهد بود. به طور کلی، مقررات قانون کار ارتباطی به آسیب‌های وارده به اشخاص ثالث در نتیجه فعالیت‌های ناشی از کار ندارد، زیرا تعاریف حادثه ناشی از کار برای حمایت از کارگر است نه اشخاص ثالث (رحیمی؛ محمودزاده، ۱۴۰۴، ص. ۱۸). از طرف دیگر، صلاحیت دادگاه صلح حصری و استثنایی است و مقررات آن از جمله صلاحیت باید در موضع نص تفسیر گردد و هرگاه در رسیدگی به امر معینی تردید شود باید دادگاه عمومی را صالح دانست (شمس، ۱۳۸۷، ج. ۱، ص. ۷۵). بر همین اساس، اداره حقوقی قوه قضائیه در نظریه

۶. ماده ۱۸۸ قانون کار: «اشخاص مشمول قانون استخدام کشوری یا سایر قوانین و مقررات خاص استخدامی... مشمول مقررات این قانون نخواهند بود».

مشورتی شماره ۱۴۰۳/۷ مورخ ۱۴۰۴/۰۲/۱۶ بیان داشته است: «... از آنجا که صلاحیت دادگاه صلح در رسیدگی‌های کیفری به جرائم موضوع بندهای ۹ و ۱۰ ماده ۱۲ قانون شوراهای حل اختلاف مصوب ۱۴۰۲ استثنایی و منحصر به موارد پیش‌گفته است و لحاظ سیاق ماده که دلالت بر خصوصیت داشتن جرائم غیرعمدی ناشی از کار است و ضرورت تفسیر مضیق از احکام استثنایی، اطلاق عبارت «کلیه جرائم غیرعمدی ناشی از کار» مذکور در بند ۹ ماده ۱۲ قانون پیش‌گفته، منصرف به جرائم غیرعمدی ناشی از کاری است که مشمول قانون کار باشد. بر این اساس، جرائم غیرعمدی (ایراد صدمات بدنی غیرعمدی) که مشمول قانون کار نیست، از شمول صدر بند ۹ ماده ۱۲ قانون پیش‌گفته خارج است». همچنین در نظریه مشورتی شماره ۱۶۸/۱۴۰۴/۷ مورخ ۱۴۰۴/۰۸/۲۵ بیان داشته است: «با عنایت به مواد ۹۵ و ۱۷۱ قانون کار مصوب ۱۳۶۹ و ماده ۱۲ قانون مسئولیت مدنی مصوب ۱۳۳۹ و با لحاظ ماده ۶۰ قانون تأمین اجتماعی مصوب ۱۳۵۴ در بیان «حوادث ناشی از کار» در مواردی که روابط بین اشخاص مشمول قانون کار باشد، رسیدگی به حوادث ناشی از کار در صلاحیت دادگاه صلح موضوع بند ۹ ماده ۱۲ قانون شوراهای حل اختلاف مصوب ۱۴۰۲ می‌باشد. بنابراین، اشخاصی مانند پیمانکار که از شمول قانون کار خارج می‌باشند، رسیدگی به جنبه عمومی و خصوصی حادثه منتهی به مصدوم شدن آن‌ها از صلاحیت دادگاه صلح موضوع بند ۹ ماده ۱۲ قانون شوراهای حل اختلاف خارج است؛ در خصوص فرد صنفی، حسب مورد و بر اساس شمول یا عدم شمول تعریف کارگر موضوع ماده ۲ قانون کار مصوب ۱۳۶۹ بر آن‌ها، حکم قضیه متفاوت است...».

ثالثاً حین انجام وظیفه یا در زمان عهده‌دار انجام مأموریت محوله کارفرما واقع شده باشد. به موجب ماده ۶۰ قانون تأمین اجتماعی، «حوادث ناشی از کار حوادثی است که در حین انجام وظیفه و به سبب آن برای بیمه‌شده اتفاق می‌افتد. مقصود از حین انجام وظیفه تمام اوقاتی است که بیمه‌شده در کارگاه یا مؤسسات وابسته یا ساختمان‌ها و محوطه آن مشغول کار باشد و یا به دستور کارفرما در خارج از محوطه کارگاه عهده‌دار انجام مأموریتی باشد. اوقات مراجعه به درمانگاه یا بیمارستان و یا برای معالجات درمانی و توان بخشی و اوقات رفت و برگشت بیمه‌شده از منزل به کارگاه جزء اوقات انجام وظیفه محسوب می‌گردد مشروط بر این که حادثه در زمان عادی رفت و برگشت به کارگاه اتفاق افتاده باشد. حوادثی که برای بیمه‌شده حین اقدام برای نجات سایر بیمه‌شدگان و مساعدت به آنان اتفاق می‌افتد حادثه ناشی از کار

محسوب می‌شود». بر این اساس، اگر کارگر خارج از زمان وظیفه و بدون درخواست کارفرما کاری انجام دهد و در نتیجه، حادثه‌ای رخ دهد، مشمول مقررات حوادث ناشی از کار نخواهد بود. همچنین باید بین حادثه و انجام وظیفه کارگر رابطه سببیت وجود داشته باشد. بنابراین، رخداد عارضه قلبی یا هر بیماری دیگری که ارتباطی به فعالیت‌های ناشی از کار ندارد، خارج از شمول عنوان حادثه ناشی از کار است.

رابطه وقوع حادثه در نتیجه عدم رعایت مقررات و ضوابط فنی و بهداشت کار باشد. مقررات مذکور طبق ماده ۸۵ قانون کار که «... از طریق شورای عالی حفاظت فنی (جهت تأمین حفاظت فنی) و وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی (جهت جلوگیری از بیماری‌های حرفه‌ای و تأمین بهداشت کار و کارگر و محیط کار) تدوین می‌شود، برای کلیه کارگاه‌ها، کارفرمایان،^۷ کارگران و کارآموزان الزامی است» و «کارفرمایان و مسئولان کلیه واحدهای موضوع ماده ۸۵ این قانون مکلف‌اند بر اساس مصوبات شورای عالی حفاظت فنی برای تأمین حفاظت و سلامت و بهداشت کارگران در محیط کار، وسایل و امکانات لازم را تهیه و در اختیار آنان قرار داده و چگونگی کاربرد وسایل فوق‌الذکر را به آنان بیاموزند و در خصوص رعایت مقررات حفاظتی و بهداشتی نظارت نمایند...» (ماده ۹۱ قانون کار) و «هرگاه بر اثر عدم رعایت مقررات مذکور از سوی کارفرما یا مسئولین واحد، حادثه‌ای رخ دهد، شخص کارفرما یا مسئول مذکور از نظر کیفری و حقوقی و نیز مجازات‌های مندرج در این قانون مسئول است» (ماده ۹۵ قانون کار). هرچند در حوادث ناشی از کار عموماً مرتکب کارفرما و بزه‌دیده کارگر است (صبری و همکاران، ۱۴۰۱، ص. ۲۰۵)، اما برای این‌که حادثه ناشی از کار باشد الزامی به تقصیر کارفرمای مستقیم حادثه‌دیده در عدم رعایت مقررات کار نیست، بلکه در برخی موارد، کارگاه دارای یک کارفرمای اصلی و پیمانکاران جزء است و یا مالکیت کارگاه متعلق به کارفرمای اصلی است، مانند پیمانکاران تأمین نیروی انسانی که کارگران را در اختیار کارفرمای اصلی قرار می‌دهند و کارگر بدون وجود رابطه کارگری و کارفرمایی در کارگاه و به دستور کارفرمای اصلی مشغول فعالیت است. در این صورت، هرچند رابطه کارگری و کارفرمایی بین کارگر و پیمانکار هست (عراقی، ۱۳۸۵، ص. ۱۳۴)، اما این به معنای عدم مسئولیت کارفرمای اصلی و یا عدم شناسایی

۷. ماده ۳ قانون کار: «کارفرما شخصی است حقیقی یا حقوقی که کارگر به درخواست و به حساب او در مقابل دریافت حق‌السعی کار می‌کند. مدیران و مسئولان و به‌طور عموم کلیه کسانی که عهده‌دار اداره کارگاه هستند نماینده کارفرما محسوب می‌شوند و کارفرما مسئول کلیه تعهداتی است که نمایندگان مذکور در قبال کارگر به عهده می‌گیرند...».

اتفاق واقع شده به عنوان حادثه ناشی از کار نیست، بلکه همان طور که در ماده ۱۳ قانون کار آمده: «در مواردی که کار از طریق مقاطعه انجام می یابد، مقاطعه دهنده مکلف است قرارداد خود را با مقاطعه کار به نحوی منعقد نماید که در آن، مقاطعه کار متعهد گردد که تمامی مقررات این قانون را در مورد کارکنان خود اعمال نماید»، که به معنای مسئولیت کارفرمای اصلی در انتخاب پیمانکار مناسب و نیز نظارت بر اوست (خدابخشی، ۱۳۹۵، ص. ۱۳۰). ماده ۵ قانون کار^۸ نیز کارگاه را صرف نظر از مسئول آن، مشمول مقررات قانون کار شمرده و ماده ۹۵ این قانون نیز علاوه بر کارفرمای مستقیم، تمام مسئولان واحدهای مشمول قانون کار را مسئول اجرای مقررات و ضوابط فنی و بهداشت کار دانسته است.^۹ بنابراین، در تمام مواردی که حادثه برای کارگر و در نتیجه عدم رعایت مقررات ایمنی کار از سوی مالک کارگاه و یا در نتیجه تقصیر کارفرما از حیث انتخاب پیمانکار مناسب یا بی مبالائی در تنظیم قرارداد پیمانکاری و یا دستور خلاف به پیمانکار و یا تأیید اقدامات خلاف وی واقع شود (کاتوزیان، ۱۳۸۶، ص. ۵۴۰)، انتساب تقصیر به کارفرمای پیمانکار موجب خروج آن از عنوان حادثه ناشی از کار نیست و موضوع در صلاحیت رسیدگی دادگاه صلح خواهد بود. دادنامه شماره ۱۴۰۳۷۳۹۰۰۱۱۳۱۴۲۵۷ مورخ ۱۴۰۳/۱۱/۱۷ شعبه ۱۰۳ دادگاه کیفری دو اهواز که در مقام حل اختلاف بین بازپرس و دادستان مقرر داشته: «... هرچند بین متوفی و سایر شخصیت های حقوقی (الف) رابطه کارگری و کارفرمایی برقرار نیست، لکن با توجه به این که شرکت (ب) صرفاً تأمین کننده نیروی انسانی بوده است و متوفی عملاً در اختیار شرکت (الف) بوده است و مقررات قانون کار نیز توسط این شرکت باید نسبت به کارگران در اختیار رعایت شود، فلذا حادثه واقع شده نسبت به همه متهمان یک حادثه ناشی از محیط کار بوده است و در صلاحیت رسیدگی دادگاه صلح است...»، بر همین مبنا صادر شده است.

ب. جرائم غیر عمدی ناشی از تصادفات رانندگی: از میان جرائم فصل بیست و نهم قانون مجازات اسلامی - تعزیرات مصوب ۱۳۷۵ تحت عنوان «جرائم ناشی از تخلفات رانندگی»، صرفاً جرائم ناشی از تصادفات رانندگی که متضمن وقوع صدمات جانی یا بدنی است، در صلاحیت

۸. ماده ۵ قانون کار: «کلیه کارگران، کارفرمایان، نمایندگان آنان و کارآموزان و نیز کارگاه ها مشمول مقررات این قانون می باشند».

۹. ماده ۹۵ قانون کار: «مسئولیت اجرای مقررات و ضوابط فنی و بهداشت کار بر عهده کارفرما یا مسئولین واحدهای موضوع ذکر شده در ماده (۸۵) این قانون خواهد بود. هرگاه بر اثر عدم رعایت مقررات مذکور از سوی کارفرما یا مسئولین واحد، حادثه ای رخ دهد، شخص کارفرما یا مسئول مذکور از نظر کیفری و حقوقی و نیز مجازات های مندرج در این قانون مسئول است».

دادگاه صلح است و سایر جرائم غیرمرتبط با تصادفات رانندگی مذکور در این فصل مانند تغییر در ارقام پلاک وسیله نقلیه (ماده ۷۲۰)، در صلاحیت دادگاه صلح نیست، مگر این‌که جرم از جمله جرائم درجه هفت یا هشت باشد. مقصود از تصادفات رانندگی حوادث مربوط به وسایل نقلیه زمینی موتوری و غیرریلی است و شامل حوادث ناشی از وسایل نقلیه غیرموتوری مانند دوچرخه، وریلی اعم از شهری و بین‌شهری (مترو و راه‌آهن) نیست. بر همین اساس، بند ۴ ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی بند «د» ماده ۱۱۳ قانون برنامه پنج‌ساله هفتم پیشرفت جمهوری اسلامی ایران در تعریف تصادف رانندگی مقرر نموده است: «هر گونه حادثه ناشی از وسایل نقلیه موتوری زمینی غیرریلی و یدک و کفی (تریلر) متصل به آن‌ها با محمولات آن‌ها از قبیل تصادم تصادف، سقوط، واژگونی، آتش‌سوزی و یا انفجار یا هر نوع سانحه ناشی از وسایل نقلیه مذکور بر اثر حوادث غیرمتربقه که منجر به خسارت بدنی غیرعمدی شود». تشخیص تخلفات مربوط به تصادف رانندگی غیرریلی بر عهده پلیس راهنمایی و رانندگی است (ماده ۲ قانون رسیدگی به تخلفات رانندگی مصوب ۱۳۸۹)، درحالی‌که تشخیص تخلفات مربوط به حوادث ریلی بر عهده کمیسیون سوانح راه‌آهن است. بر همین اساس، تبصره ۳ ماده ۲ قانون دسترسی آزاد به شبکه حمل‌ونقل ریلی مصوب ۱۳۸۴ با الحاقات و اصلاحات بعدی مقرر نموده است: «تعیین میزان مسئولیت‌های کیفری و مدنی سوانح ریلی ناشی از اجرای این قانون و سوانح ریلی ناشی از فعالیت‌های راه‌آهن توسط کمیسیون‌های جلوگیری از سوانح راه‌آهن مستقر در نواحی صورت می‌پذیرد...».

در جرائم غیرعمدی ناشی از تصادفات رانندگی تفاوتی بین این‌که جنبه تعزیری آن درجه هفت یا هشت و یا بالاتر باشد وجود ندارد. بنابراین، جرائمی ناشی از تصادفات رانندگی مانند مواد ۷۱۴ و ۷۱۵ و ۷۱۸ و ۷۱۹ قانون تعزیرات، علی‌رغم این‌که مجازات آن‌ها در درجاتی بالاتر از هفت و هشت است، در صلاحیت دادگاه صلح است. همچنین دادگاه صلح صلاحیت رسیدگی نسبت به تمام امور مربوط به دیه ناشی از تصادفات به تبع اصل جرم را دارد. بنابراین، دادگاه صلح در مواردی که راننده مسبب حادثه فوت نماید، در اجرای مقررات ماده ۸۵ قانون آیین دادرسی کیفری و در مواردی که راننده مسبب حادثه ناشناس باشد، در اجرای رأی وحدت

رویه شماره ۷۳۴ مورخ ۱۳۹۳/۰۷/۲۲ هیئت عمومی دیوان عالی کشور^{۱۰} و امتناع صندوق تأمین خسارت‌های بدنی از پرداخت دیه، حکم بر پرداخت دیه صادر می‌نماید.

۲-۱. جرائم عمدی تعزیری مستوجب مجازات درجه هفت و هشت

یکی دیگر از صلاحیت‌های کیفری دادگاه صلح وفق بند ۱۰ ماده ۱۲ قانون شوراهای حل اختلاف، «جرائم عمدی تعزیری مستوجب مجازات درجه هفت و هشت» است. انحصار صلاحیت دادگاه صلح به جرائم عمدی و خارج نمودن جرائم غیرعمدی با درجات مذکور از صلاحیت این دادگاه که اهمیت کمتری دارند توجیهی ندارد (صادقی، ۱۴۰۳، ص. ۱۹۴)، مانند مسامحه و اهمال مأموران دولتی در اجرای وظیفه دستگیری موضوع ماده ۵۵۰ قانون تعزیرات. با توجه به اطلاق عنوان جرائم عمدی تعزیری، صلاحیت دادگاه صلح شامل جرائم تعزیری منصوص شرعی با درجات مذکور نیز می‌شود. توأم بودن جرم تعزیری درجه هفت و هشت با ضبط یا قلع و قمع تأثیری در صلاحیت دادگاه صلح ندارد. بنابراین، ضبط کالای قاچاق در مواردی که مجازات جرم جزای نقدی نسبی و درجه هفت است و یا قلع و قمع در جرم تغییر غیرمجاز کاربری اراضی زراعی، موجب خروج آن از صلاحیت دادگاه صلح نیست، زیرا در این موارد نیز ضبط با توجه به عدم قرارگیری در درجات هشت‌گانه به حکم تبصره ۳ ماده ۱۹ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ مجازات تعزیری درجه هفت محسوب می‌شود.^{۱۱}

یکی از پرسش‌های قابل طرح در این مورد، ابهام صلاحیت دادگاه صلح نسبت به جرائم درجه هفت و هشت در صلاحیت دادگاه‌های اختصاصی مانند دادگاه انقلاب و اطفال است.

۱۰. رأی وحدت رویه شماره ۷۳۴ مورخ ۱۳۹۳/۰۷/۲۲ هیئت عمومی دیوان عالی کشور: «نظر به این‌که برابر ماده ۱۰ قانون اصلاح قانون بیمه اجباری مسئولیت مدنی دارندگان وسایل نقلیه موتوری زمینی در مقابل شخص ثالث مصوب ۱۳۸۷/۰۴/۱۶، فلسفه تشکیل «صندوق تأمین خسارت‌های بدنی» حمایت از زیان‌دیدگان حوادث رانندگی است که خسارت‌های وارد شده به آن‌ها از سوی شرکت‌های بیمه قابل پرداخت نیست و با عنایت به این‌که از مقررات قانون و آیین‌نامه اجرایی آن در خصوص نحوه مراجعه زیان‌دیدگان به صندوق برای دریافت خسارت چنین مستفاد می‌شود که نظر قانون‌گذار تسریع و تسهیل در پرداخت خسارت به آنان بوده است، بنابراین در صورت امتناع صندوق از پرداخت خسارت بدنی زیان‌دیده، دادگاه عمومی جزایی صالح به رسیدگی و اظهار نظر در خصوص مورد خواهد بود و رعایت تشریفات مقرر برای دعاوی حقوقی در این موارد ضرورت ندارد. بدیهی است در صورت پرداخت خسارت نیز اقدامات قضایی برای تعقیب و شناسایی راننده مقصر باید ادامه یابد...».

۱۱. با وجود این، اداره حقوقی قوه قضائیه بدون هیچ مبنای قانونی در نظریه مشورتی شماره ۱۰۰۲/۱۴۰۳/۷ مورخ ۱۴۰۴/۰۶/۲۹ مجازات قلع و قمع در جرم تغییر کاربری اراضی زراعی را خارج از صلاحیت دادگاه صلح دانسته است و بیان می‌دارد: «... حکم به قلع و قمع بنا نیز جزء لاینفک حکم کیفری است و با عنایت به سیاق عبارات بندهای ۹ و ۱۰ ماده ۱۲ قانون شوراهای حل اختلاف مصوب ۱۴۰۲ و با لحاظ آن‌که در بند ۹ این ماده جنبه عمومی و خصوصی کلیه جرائم غیرعمدی ناشی از کار یا تصادفات رانندگی در صلاحیت دادگاه صلح قرار گرفته است، اما در بند ۱۰ این ماده در مقام بیان صلاحیت دادگاه صلح برای رسیدگی به جرائم عمدی تعزیری مستوجب مجازات درجه ۷ و ۸، به جنبه خصوصی این جرائم تصریح نشده است. بنابراین، به نظر می‌رسد رسیدگی به بزه تغییر کاربری غیرمجاز اراضی زراعی از صلاحیت دادگاه صلح خارج است.»

در این خصوص ابتدا باید مشخص گردد که دادگاه صلح چه نوع مرجعی است. در مورد این که دادگاه صلح مرجع قضایی اختصاصی است یا عمومی وحدت نظری بین حقوق دانان وجود ندارد. به عقیده برخی از آنان از آنجا که «محکمه اختصاصی به هیچ امر دیگری جز آنچه قانون در صلاحیتش قرار داده است حق رسیدگی ندارد» (گلدوست جویباری، ۱۳۹۱، ص. ۱۱۹)، دادگاه صلح مرجعی اختصاصی محسوب می‌شود (کاویار؛ امینی، ۱۴۰۳، ص. ۱۱۲؛ احمدپور؛ پورقربانی، ۱۳۹۸، ص. ۱۳۸؛ عزیزبانی، ۱۴۰۳، ص. ۱۶۷؛ رستمی، ۱۴۰۲، ص. ۲۸۷؛ پورکریمی؛ خادمی، ۱۴۰۴، ص. ۷)، زیرا «تنها صلاحیت رسیدگی به امور و یا محاکمه اشخاصی را دارد که قانون‌گذار مشخص نموده است» (شمس، ۱۳۸۷، ج. ۱، ص. ۷۱). اما برخی دیگر از حقوق دانان امکان رسیدگی دادگاه بالاتر (دادگاه کیفری یک) به موارد در صلاحیت دادگاه پایین‌تر (دادگاه کیفری دو) و واحد بودن صلاحیت ذاتی آن‌ها و تقسیم رسیدگی‌ها بر مبنای اهمیت جرم را به عنوان معیار شناسایی آن‌ها به عنوان مرجع عمومی دانسته‌اند (خالقی، ۱۴۰۳، ج. ۲، ص. ۶۷؛ گلدوست جویباری، ۱۳۸۸، ص. ۱۱۲؛ آخوندی، ۱۳۸۸، ج. ۲، ص. ۲۳۷؛ زراعت، ۱۳۹۴، ج. ۳، ص. ۱۹؛ جوانمرد، ۱۳۹۴، ص. ۳۱۱؛ ناجی زواره، ۱۳۹۴، ج. ۲، ص. ۱۳؛ منصوآبادی و فروغی، ۱۳۹۶، ص. ۷۵) که همین موضوع در خصوص دادگاه صلح نیز صادق است. برخی دیگر نیز آن را خارج از مفاهیم تخصصی و اختصاصی دانسته‌اند.^{۱۲} به نظر می‌رسد با توجه به ماده ۴ قانون شوراهای حل اختلاف مصوب ۱۴۰۲ و تبصره ماده ۱۹ آیین‌نامه اجرایی آن، که تشکیل دادگاه صلح از میان شعبی از دادگاه‌های نخستین پیش‌بینی شده است، و با توجه به این که دادگاه صلح ماهیتاً و نه قانوناً دادگاهی تخصصی است که صرفاً به بخشی از جرائم عمومی رسیدگی می‌کند، آن را باید مرجع عمومی با صلاحیت ذاتی مشخص شده قانونی دانست، زیرا تفاوت صلاحیت‌ها از حیث شدت و ضعف مجازات، دادگاه‌ها را به عنوان مرجعی عمومی محسوب می‌نماید، درحالی‌که ویژگی بارز دادگاه‌های اختصاصی متکی بودن صلاحیت آن‌ها به دلایل فنی مانند طبیعت و ماهیت جرم یا شخصیت مرتکب آن است (طهماسبی، ۱۴۰۳، ج. ۳، ص. ۸۸)، مانند دادگاه انقلاب یا دادگاه نظامی یا دادگاه اطفال و نوجوانان. رأی وحدت رویه شماره ۷۵۲ مورخ ۱۳۹۵/۰۶/۰۲ هیئت عمومی دیوان عالی کشور که صلاحیت دادگاه کیفری یک

۱۲. نظریه مشورتی شماره ۳۳۰/۱۴۰۳/۷ مورخ ۱۴۰۳/۰۸/۲۲ اداره حقوقی قوه قضائیه: «با توجه به صلاحیت‌های احصاء شده در ماده ۱۲ قانون شوراهای حل اختلاف مصوب ۱۴۰۲ برای دادگاه صلح که مواردی از صلاحیت دادگاه‌های عمومی حقوقی، کیفری و خانواده را دارا می‌باشد، این دادگاه از یک سو، دادگاه تخصصی نیست و از سوی دیگر، دادگاه اختصاصی به معنای خاص آن نیز محسوب نمی‌شود، به گونه‌ای که صلاحیت دادگاه صلح نسبت به موارد صلاحیت دادگاه‌های صدرالذکر ذاتی تلقی شود، بلکه حسب مورد صلاحیت دادگاه صلح نسبت به هر یک از این دادگاه‌ها، از نوع صلاحیت نسبی است.»

و دو را نسبی دانسته است مؤید عمومی بودن این دادگاه‌هاست. بنابراین، به لحاظ عمومی بودن دادگاه صلح، صلاحیت رسیدگی به جرائم تعزیری درجات هفت و هشت در صلاحیت مراجع قضایی اختصاصی مانند دادگاه اطفال و نوجوانان و دادگاه انقلاب و نظامی را ندارد.

در مورد مقامات و مدیران مذکور در مواد ۳۰۷ و ۳۰۸ قانون آیین دادرسی کیفری، چنانچه مرتکب جرائم عمدی درجات هفت و هشت شوند، به اتهام آن‌ها در دادگاه صلح تهران یا مرکز استان رسیدگی می‌شود. همچنین در نقاطی که دادگاه اطفال و نوجوانان تشکیل نشده باشد و نیز به جرائم منافی عفت که دارای مجازات درجه هفت و هشت هستند، در دادگاه صلح رسیدگی می‌شود.^{۱۳} با وجود این، در برخی از آرای قضایی، با استفاده از عبارت «دادگاه کیفری دو» مندرج در تبصره ماده ۲۹۸ قانون آیین دادرسی کیفری رسیدگی به جرائم اطفال و نوجوانان در جرائم تعزیری درجه هفت و هشت را در هر حال در صلاحیت دادگاه کیفری دو به عنوان جانشین دادگاه اطفال و نوجوانان دانسته شده است^{۱۴} که منطبق بر مقررات قانونی نیست، زیرا استفاده از عنوان «دادگاه کیفری دو» در متن این تبصره به دلیل عدم وجود دادگاهی غیر از آن بوده است و با تشکیل دادگاه صلح و اطلاق صلاحیت آن در رسیدگی به جرائم تعزیری درجه هفت و هشت، دلیلی بر بقای صلاحیت رسیدگی به این جرائم در دادگاه کیفری دو نیست.

۱۳. نظریه مشورتی شماره ۷۳۱/۴۰۳/۷ مورخ ۱۴۰۳/۱۰/۳۰ اداره کل حقوقی قوه قضائیه: «با توجه به تبصره ماده ۲۹۸ قانون آیین دادرسی کیفری که مطابق آن تا زمانی که دادگاه اطفال و نوجوانان در محلی تشکیل نشده باشد، به کلیه جرائم اطفال و نوجوانان به جز جرائم مشمول ماده ۳۱۵ این قانون در دادگاه کیفری دو یا دادگاهی که وظایف آن را انجام می‌دهد رسیدگی می‌شود و با توجه به این که بند ۱۰ ماده ۱۲ قانون شوراهای حل اختلاف مصوب ۱۴۰۲، قانون لاحق و حاوی آخرین اراده قانونگذار است، لذا در حوزه‌های قضایی شهرستانی که دادگاه اطفال و نوجوانان تشکیل نشده، ولی دادگاه صلح تشکیل شده باشد، به جرائم عمدی درجه هفت و هشت که توسط افراد زیر هیجده سال ارتکاب یافته باشد، نه در دادگاه کیفری دو، بلکه در دادگاه صلح رسیدگی خواهد شد. بدیهی است که در این حالت، متهم از کلیه امتیازاتی که در دادگاه اطفال و نوجوانان اعمال می‌شود، بهره‌مند می‌شود. همچنین به موجب نظریه مشورتی شماره ۱۲۷/۱۴۰۳/۷ مورخ ۱۴۰۳/۰۳/۲۲ «... رسیدگی به جرائم ارتكابی موضوع بندهای ۹ و ۱۰ ماده ۱۲ قانون شوراهای حل اختلاف مصوب ۱۴۰۲ در فرضی که مرتکب طفل و افراد کمتر از ۱۸ سال تمام شمسی باشد، در صلاحیت دادگاه اطفال و نوجوانان است و مطابق قسمت اخیر تبصره ۲ ماده ۳۰۴ قانون آیین دادرسی کیفری، چنانچه قبل از شروع به رسیدگی سن متهم از ۱۸ سال تمام تجاوز کند، رسیدگی به اتهام وی (چنانچه از جرائم موضوع بندهای ۹ و ۱۰ ماده ۱۲ قانون شوراهای حل اختلاف مصوب ۱۴۰۲ باشد)، در دادگاه صلح صورت می‌گیرد و با عنایت به ماده ۱۷ قانون شوراهای حل اختلاف، متهم از کلیه امتیازاتی که در دادگاه اطفال و نوجوانان اعمال می‌شود، بهره‌مند می‌گردد».

۱۴. دادنامه شماره ۸۸۷۸۰۷/۳۹۰۰۰۰۰۸۴۰۵ مورخ ۱۴۰۴/۰۲/۳۱ شعبه ۱۰ دادگاه تجدیدنظر استان کرمانشاه: «به موجب تبصره ماده ۲۹۸ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ به کلیه جرائم اطفال و نوجوانان... تا زمانی که دادگاه اطفال و نوجوانان در محل تشکیل نشده است، در شعبه دادگاه کیفری دو یا دادگاهی که وظایف آن را انجام می‌دهد رسیدگی می‌شود. با این وصف رسیدگی به بزه انتسابی متهم در صلاحیت دادگاه کیفری دو می‌باشد...».

۲. آسیب شناسی صلاحیت کیفری دادگاه صلح

دادگاه صلح و نهادهای مشابه آن مانند خانه انصاف، شورای داوری و نهاد قاضی شورا سابقه ای بیش از صد سال در نظام قانون گذاری ایران دارد، اما این پیشینه سبب نشده است تا مقرراتی کامل و جامع برای آن تدوین گردد. تدوین مقررات ناقص موجبات بروز چالش هایی در ارتباط با صلاحیت سایر محاکم قضایی شده است که در ادامه به آن ها پرداخته می شود.

۱-۲. تعدد اسباب ضمان

در جرائم غیر عمدی ناشی از کار یا تصادفات رانندگی، وقتی اسباب متعدد همگی تحت شمول مقررات این عناوین کیفری باشند مشکلی در تشخیص صلاحیت ایجاد نمی کند، اما در بسیاری از موارد، وقوع حادثه، ناشی از دخالت عوامل متعدد است که ارتباطی بین برخی از اسباب با مقررات کار یا رانندگی وجود ندارد، مانند این که کارگری بر اثر برخورد با سیم برق کنار ساختمان محل فعالیتش دچار برق گرفتگی شود و آسیب ببیند و طبق نظریه کارشناس رسمی دادگستری وقوع حادثه در نتیجه تقصیر اداره برق در عدم رعایت حریم و نیز کارفرمای کارگر حادثه دیده در عدم نظارت بر رعایت مقررات ایمنی و یا عدم تأمین وسایل ایمنی باشد، یا در تصادفات رانندگی، وقوع صدمه یا فوت در نتیجه تقصیر راننده مسبب حادثه و تقصیر پزشکی باشد. در این فرض، این پرسش مطرح می شود که رسیدگی به تقصیر اداره برق یا پزشکی که هیچ گونه رابطه ای با مقررات کار یا تصادفات رانندگی ندارد نیز در صلاحیت دادگاه صلح است؟ اداره حقوقی قوه قضائیه در نظریه مشورتی شماره ۶۰۸/۱۶۸/۱۴۰۳ مورخ ۱۴۰۳/۱۱/۲۸ در پاسخ به پرسشی درباره وقوع حادثه ناشی از کار منجر به فوت با فرض وجود دو تقصیر و سبب مختلف یکی ناشی از کار و دیگری ناشی از عدم موازن پزشکی، بیان داشته است: «مستفاد از ماده ۹۵ قانون کار مصوب ۱۳۶۹ و ماده ۱۲ قانون مسئولیت مدنی مصوب ۱۳۳۹ و لحاظ ماده ۶۰ قانون تأمین اجتماعی مصوب ۱۳۵۴، حادثه ناشی از کار حادثه ای است که حین انجام کار یا به مناسبت آن از سوی کارگر واقع و منتهی به خسارت بدنی یا مالی به کارگر یا اشخاص ثالث و در صورت وجود شرایط مقرر قانونی از موجبات مسئولیت مدنی و کیفری کارفرما می باشد؛ بنابراین، در مواردی که غیر از کارگر و کارفرما اشخاص دیگری (پزشک و...) نیز به عنوان عامل حادثه معرفی شده اند، با لحاظ آن که غیر از بند یک ماده ۱۲ قانون شوراها حل اختلاف مصوب ۱۴۰۲ که موارد صلاحیت دادگاه صلح فقط تابع نصاب است، صلاحیت این دادگاه حصری و منحصر به عناوین منصوص و مصرح در

ماده ۱۲ یادشده می‌باشد. در فرض استعلام که حادثه به فوت منتهی شده است، از شمول بند ۹ ماده ۱۲ این قانون که صرفاً ناظر بر جرائم غیرعمدی ناشی از کار یا تصادفات رانندگی است، خارج است».

اما این نظریه ناصحیح است، زیرا بر فرض این که وقوع فوت در نتیجه صدمات ناشی از کار و اقدامات پزشکی است، مصداق شرکت در جنایت است، زیرا شراکت در عنصر مادی محقق می‌شود و رکن روانی در این خصوص فاقد مشخصه افتراقی است (شیخ الاسلامی، ۱۴۰۴، ص. ۲۳۲). بر همین اساس، ماده ۱۲۵ قانون مجازات اسلامی مقرر می‌دارد: «... در مورد جرائم غیرعمدی نیز چنانچه جرم مستند به تقصیر دو یا چند نفر باشد، مقصران شریک در جرم محسوب می‌شوند...». مطابق ماده ۳۱۳ قانون آیین دادرسی کیفری نیز «شرکا... جرم در دادگاهی محاکمه می‌شوند که صلاحیت رسیدگی به اتهام متهم اصلی را دارد...»^{۱۵} و بدون تردید، متهم اصلی در حوادث ناشی از کار یا رانندگی کارفرما یا راننده مسبب حادثه است و بر این اساس، به اتهام هر دو باید در دادگاه صلح رسیدگی شود، مگر این که تأثیر رفتار هر یک از اسباب در وقوع جنایت به نحوی یکسان باشد که نتوان متهم اصلی را تشخیص داد، که در این صورت، با توجه به استثنایی بودن صلاحیت دادگاه صلح، باید قائل به صلاحیت دادگاه کیفری دو در رسیدگی به اتهام همه اسباب شد. بنابراین، در تمام مواردی که اسباب متعددی در وقوع حادثه نقش دارند، باید متهم اصلی را مشخص و بر مبنای آن صلاحیت دادگاه مورد نظر را تعیین نمود.

۲-۲. جرائم متعدد

در بسیاری از موارد به همراه جرائم تعزیری در صلاحیت دادگاه صلح، جرائم دیگری که در صلاحیت دادگاه کیفری یک یا دو هستند نیز واقع می‌شوند که موجبات وقوع اختلافاتی در دکترین حقوقی و رویه قضایی^{۱۶} شده است. برخی از حقوق دانان معتقدند «اگر جرائم در صلاحیت دادگاه صلح،

۱۵. رأی وحدت رویه شماره ۸۶۳ مورخ ۱۴۰۴/۰۳/۲۰ هیئت عمومی دیوان عالی کشور: «مطابق ماده ۳۱۱ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲، شرکا و معاونان جرم در دادگاهی محاکمه می‌شوند که صلاحیت رسیدگی به اتهام متهم اصلی را دارد و اطلاق این حکم که مبتنی بر لزوم وحدت رسیدگی به اتهام متهمان متعدد است، شامل صلاحیت ذاتی و محلی نیز می‌شود، مگر این که به موجب قسمت اخیر ماده یادشده، در قوانین خاص ترتیب دیگری مقرر شده باشد، مانند آنچه در ماده ۳۱۲ همین قانون در مورد مشارکت یا معاونت طفل یا نوجوان با بزرگسال یا برعکس پیش بینی شده است. لذا در مواردی که رسیدگی به اتهام متهم اصلی در صلاحیت دادگاه کیفری یا انقلاب یا نظامی است، به اتهام فرد نظامی و غیرنظامی که در ارتکاب جرم با او مشارکت یا معاونت داشته، به تبع متهم اصلی در دادگاه صالح رسیدگی خواهد شد...».

۱۶. دادنامه شماره ۱۴۰۴۵۰۳۹۰۰۱۶۰۷۶۳۹ مورخ ۱۴۰۴/۰۴/۱۸ شعبه ۱۲ دادگاه تجدیدنظر استان کرمانشاه در عدم پذیرش رسیدگی به جرائم متعدد در یک مرجع و دادنامه شماره ۱۴۰۳۷۳۹۰۰۱۲۵۰۴۶۹۴ مورخ ۱۴۰۳/۱۲/۱۹ شعبه ۲۰ دادگاه تجدیدنظر استان خوزستان در پذیرش رسیدگی واحد در یک مرجع.

توأم با جرائم در صلاحیت دادگاه کیفری یک یا دو ارتکاب یافته باشد، مبتنی بر اصل وحدت دادرسی و به استناد اطلاق ماده ۳۱۰ قانون آیین دادرسی کیفری، به تمام این جرائم پس از انجام تحقیقات مقدماتی در دادسرا و با صدور کیفرخواست، در دادگاهی رسیدگی می‌شود که صلاحیت رسیدگی به جرم مهم را دارد. در این صورت، رسیدگی به جرائم در صلاحیت دادگاه صلح از هر حیث از جمله قابلیت اعتراض تابع مقررات حاکم بر دادگاه رسیدگی‌کننده مانند دادگاه کیفری دو است نه مقررات ناظر بر دادگاه صلح» (طهماسبی، ۱۴۰۳: ۱۷؛ فرمند و گرامی، ۱۴۰۲، ص. ۳۳؛ پورکرمی و خادمی، ۱۴۰۴، ص. ۳۵؛ سبزواری و موحد، ۱۴۰۳، ص. ۳۹). اداره حقوقی قوه قضائیه نیز در نظریه مشورتی به شماره ۴۳۹/۱۴۰۳/۷ مورخ ۱۴۰۳/۰۹/۲۰ بیان داشته است: «... چنانچه شخصی متهم به ارتکاب جرائم متعدد باشد که با توجه به درجه جرم ارتكابی به برخی از آن‌ها به صورت مستقیم در دادگاه صلح رسیدگی شود؛ اما رسیدگی به جرائم دیگر مستلزم انجام تحقیقات مقدماتی در دادسرا و سپس طرح در دادگاه کیفری صالح باشد، از آنجا که تفاوت صلاحیت بین این مراجع، تفاوت در صلاحیت ذاتی محسوب نمی‌شود و با توجه به ضرورت رسیدگی توأم به اتهامات متعدد متهم در دادگاهی که صلاحیت رسیدگی به جرم مهم‌تر را دارد (ماده ۳۱۳ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲)، همچنین با لحاظ استثنایی بودن واگذاری امر تحقیقات مقدماتی به دادگاه صلح و با هدف پیشگیری از عواقب و آثار بعدی، از جمله تشکیل پرونده‌های متعدد برای متهم واحد و ضرورت اعمال مقررات تعدد جرم، تحقیقات مقدماتی تمام این جرائم ابتدا در دادسرا انجام می‌شود و پس از صدور کیفرخواست، به منظور رسیدگی توأم به تمام جرائم ارتكابی، پرونده نزد مرجعی که برای رسیدگی به جرم مهم‌تر صلاحیت دارد، ارسال می‌شود». تشدید این اختلافات در رویه قضایی سبب شد هیئت عمومی دیوان عالی کشور در رأی وحدت رویه شماره ۸۷۵ مورخ ۱۴۰۴/۱۰/۲۳ با تصریح به نسبی بودن رابطه صلاحیت دادگاه صلح با دادگاه‌های کیفری و دادسراها، اعلام نماید: «استفاد از بند «ب» تبصره ۴ ماده ۱۲ قانون شوراهای حل اختلاف مصوب ۱۴۰۲ و تبصره‌های ۱ و ۲ ماده ۳۱۴ قانون آیین دادرسی کیفری، رابطه صلاحیت دادگاه صلح با دادگاه‌های کیفری و دادسراها نسبی است. لذا در مواردی که فردی هم‌زمان با ارتکاب جرم عمدی تعزیری که مجازات آن، درجه هفت یا هشت است، مرتکب جرم دیگری از درجه بالاتر گردد و رسیدگی به آن در صلاحیت مرجع قضایی دیگری (دادسرا) باشد، با توجه به لزوم وحدت

۱۷. طهماسبی، جواد، یادداشت بررسی صلاحیت‌های دادگاه‌های صلح، منتشرشده در سایت خبرگزاری میزان. <https://www.mizanonline.ir/fa/news/4805987>

دادرسی و جلوگیری از صدور آرای متفاوت، مطابق ماده ۳۱۳ قانون یادشده، به اتهامات متعدد وی به صورت توأمان در مرجعی که صلاحیت رسیدگی به جرم مهم‌تر را دارد، رسیدگی خواهد شد.

هرچند این رأی وحدت رویه به اختلافات و مناقشه‌ها در رویه قضایی و دکترین حقوقی پایان داد، اما این رأی و نیز دیدگاه‌های حقوق دانان خالی از اشکال نیست، زیرا اولاً هیچ مقامی بدون مجوز قانونی حق تغییر صلاحیت دادگاه‌ها را با استدلالی همانند نسبی بودن صلاحیت‌ها ندارد، بلکه خارج نمودن یک دعوی از صلاحیت دادگاهی و وارد نمودن آن به صلاحیت دادگاه دیگر نیازمند حکم قانون است و در این بین، تفاوتی بین صلاحیت‌ها و تقسیم‌بندی آن‌ها وجود ندارد. همچنین صلاحیت‌ها قابل قیاس و وحدت ملاک گرفتن نیستند (زراعت و همکاران، ۱۴۰۱، ص. ۲۳۹؛ قائدی، ۱۴۰۲، ص. ۱۶۲) و از این حیث نمی‌توان از مقررات مرتبط با دادگاه کیفری یک و دو برای صلاحیت دادگاه صلح در ارتباط با این دادگاه‌ها وحدت ملاک گرفت.

ثانیاً اصل وحدت دادرسی مندرج در ماده ۳۱۰ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ مربوط به صلاحیت محلی حوزه‌های مختلف قضایی است و ارتباطی به صلاحیت دادگاه‌های یک حوزه قضایی ندارد. ثالثاً اطلاق ماده ۳۱۳ قانون آیین دادرسی کیفری که مربوط به صلاحیت محلی و تکمیل‌کننده استثنائات این صلاحیت مندرج در ماده ۳۱۰ قانون مرقوم است مجوز لغو صلاحیت‌های یک دادگاه (صلح) و انتقال آن به صلاحیت دادگاه دیگر (کیفری دو یا یک) نیست، بلکه این امر نیازمند حکم قانون است. اگر این اطلاق کافی بود، قانون‌گذار به موجب تبصره ۱ ماده ۳۱۴ قانون مرقوم به دادگاه کیفری یک مجوز رسیدگی به جرائم در صلاحیت دادگاه کیفری دو و اطفال و نوجوانان را نمی‌داد. این اعتقاد که امکان رسیدگی دادگاه کیفری یک به جرائم در صلاحیت دادگاه کیفری دو به دلیل واحد بودن صلاحیت ذاتی آن‌ها و نیز امکان رسیدگی به جرائم اطفال و نوجوانان به دلیل ارتکاب جرائم متعدد قبل و بعد از سن هجده سالگی است (خالقی، ۱۴۰۳، ج. ۲، ص. ۶۷)، منطبق بر اطلاق این تبصره نیست. رابعاً ضرورت اعمال مقررات تعدد جرم نیز توجیه مناسبی برای نادیده گرفتن صلاحیت‌های یک دادگاه نیست، زیرا برای این موضوع از سوی قانون‌گذار راهکار ماده ۵۱۰ قانون مرقوم پیش‌بینی شده است. بنابراین، تا زمان اصلاح قانون و تجویز صریح امکان رسیدگی به جرائم داخل در صلاحیت دادگاه صلح به تبع سایر جرائم در دادگاه کیفری یک یا دو (همانند آنچه در تبصره ۱ ماده ۳۱۴ قانون آیین دادرسی کیفری مقرر گردیده)، رأی وحدت رویه شماره ۸۷۵ مبتنی بر

تفسیری گسترده از اصول کلی تلقی می‌گردد که می‌تواند به تضعیف جایگاه صلاحیت‌های استثنایی و حصری مانند صلاحیت دادگاه صلح بینجامد. راه حل منطقی و مبتنی بر اصول صلاحیت، آن است که هر یک از دادگاه‌ها صرفاً به جرائم در صلاحیت ذاتی خود به نحو مستقل رسیدگی نمایند و پس از قطعیت احکام، در صورت لزوم، از ظرفیت ماده ۵۱۰ قانون آیین دادرسی کیفری برای تجمیع مجازات‌ها استفاده گردد.

۳-۲. اجرای احکام کیفری

در قانون شوراهای حل اختلاف مصوب ۱۴۰۲ هیچ گونه اشاره‌ای به مرجع اجرای احکام صادره از دادگاه صلح نشده است. ماده ۱۷ این قانون که مقرر می‌دارد: «در مواردی که در این قانون حکمی تعیین نشده است، آیین دادرسی و ترتیبات رسیدگی، صدور رأی و اجرای احکام دادگاه صلح حسب مورد تابع قوانین و مقررات حاکم بر دادگاه‌های حقوقی و کیفری است»، ناظر به نحوه اجرای احکام دادگاه صلح است و حکمی در مورد مرجع اجرای آن ندارد. برخلاف دیدگاه برخی از حقوق دانان (صادقی، ۱۴۰۳، ص. ۲۳۹؛ پورکریمی و خادمی، ۱۴۰۴، ص. ۴۵)، به نظر می‌رسد همان‌طور که به موجب تبصره ۳ ماده ۴۸۴ قانون آیین دادرسی کیفری، «در حوزه قضایی بخش، اجرای احکام کیفری به عهده رئیس دادگاه و در غیاب وی با دادرس علی‌البدل است»، در دادگاه صلح نیز اجرای احکام آن بر عهده رئیس دادگاه صلح و در غیاب وی با دادرس علی‌البدل است و موجبی برای دخالت دادسرا در اجرای احکام کیفری دادگاه صلح نیست، زیرا بین دادگاه بخش و دادگاه صلح از حیث تشکیلات و نحوه رسیدگی هیچ تفاوتی وجود ندارد و از این حیث می‌توان با توجه به ماده ۱۷ قانون مرقوم قائل به یکسانی مقررات دادگاه بخش و دادگاه صلح از حیث نحوه و مقام اجرای احکام کیفری شد؛ امری که در رویه قضایی نیز مورد پذیرش و در عمل به اجرا در آمده است.

موضوع دیگری که در این قسمت قابل طرح است، احکام تجمیعی و مرجع صدور آن است که در مورد آن، مقررات صریح و روشنی در قانون شوراهای حل اختلاف مصوب ۱۴۰۲ پیش‌بینی نشده است. ماده ۵۱۰ قانون آیین دادرسی کیفری در مواردی که «... محکوم علیه دارای محکومیت‌های قطعی دیگری است و اعمال مقررات تعدد، در میزان مجازات قابل اجرا مؤثر است، قاضی اجرای احکام کیفری ...» موظف به گزارش موضوع در فرض تساوی دادگاه‌ها به «دادگاه صادرکننده آخرین حکم» و یا دادگاه دارای صلاحیت یا جایگاه قضایی بالاتر در حوزه

قضایی یک استان و نیز به «دیوان عالی کشور» در فرض صلاحیت ذاتی و یا وقوع دادگاه‌ها در حوزه قضایی استان‌های مختلف شده است. در مواردی که از دادگاه صلح محکومیتی در جرائم ناشی از تصادفات که متضمن مجازات تعزیری درجات شش و بالاتر و در سایر محاکم کیفری نیز محکومیت دیگری صادر شده باشد، اقدام وفق مقررات این ماده با مشکلی مواجه نیست، اما در مواردی که دادگاه صلح در جرائم عمدی تعزیری درجات هفت و هشت حکم صادر نموده و سایر محاکم کیفری نیز احکام قطعی در درجات دیگر صادر نموده اند، از آنجاکه وفق بند «ت» ماده ۱۳۴ قانون مجازات اسلامی اصلاحی سال ۱۳۹۹ وجود درجات هفت و هشت سبب تشدید دیگر درجه‌ها نمی‌شود، در این صورت، این پرسش مطرح می‌شود که آیا تجمیع این احکام در یک دادنامه ضرورت دارد یا خیر؟ رویه قضایی و نیز اداره حقوقی قوه قضائیه^{۱۸} پاسخ روشنی به این موضوع نداده است. اما به نظر می‌رسد هرچند درجات هفت و هشت، سبب تشدید سایر درجات نمی‌شوند، اما از آنجاکه سایر درجات می‌توانند موجبات تشدید مجازات درجات هفت و هشت را فراهم آورند و همچنین لزوم اجرای مجازات اشد و ضرورت درج همه جرائم در یک دادنامه و اجرا توسط مرجع واحد، صدور حکم تجمیعی در این موارد را ضروری می‌نماید. موضوع دیگر در مورد مرجع صدور حکم تجمیعی است. در این خصوص باید گفت که با توجه به ماده ۱۷ قانون شوراهای حل اختلاف مصوب ۱۴۰۲ مرجع صدور حکم تجمیعی وفق مقررات ماده ۵۱۰ قانون آیین دادرسی تعیین می‌گردد، مگر در مواردی که احکام قطعی از دادگاه‌های صلح حوزه‌های قضایی مختلف صادر شده باشد که به نظر می‌رسد موجبی برای دخالت دیوان عالی کشور همانند سایر محاکم کیفری نیست، بلکه دادگاه صالح جهت تجویز صدور حکم تجمیعی به نحو مقرر در بند «ب» تبصره ۴ ماده ۱۲ قانون شوراهای حل اختلاف مصوب ۱۴۰۲ تعیین خواهد شد، زیرا تفاوتی بین حل اختلاف در صلاحیت رسیدگی اولیه یا در مقام تجمیع وجود ندارد. بنابراین، در این مورد شعبه اول دادگاه تجدید نظر استانی که مرجع قضایی آن استان آخرین حکم قطعی را صادر نموده است، صالح به تعیین مرجع صدور حکم تجمیعی خواهد بود.

۱۸. نظریه مشورتی شماره ۸۴۶/۱۴۰۲/۷ مورخ ۱۴۰۲/۱۰/۲۰ اداره حقوقی قوه قضائیه: «... اگر محکومیت‌های متعدد قطعی بدون رعایت مقررات تعدد جرم صادر شده باشد و اعمال مقررات ماده ۵۱۰ قانون یادشده نیز در میزان مجازات قابل اجرا مؤثر باشد، باید بر اساس این ماده عمل شود و پس از اعمال مقررات ماده پیش گفته، فقط مجازات اشد اجرا می‌شود».

۲-۴. تجویز تعقیب مجدد

در مواردی که دادگاه صلح نسبت به جرائم در صلاحیت آن و در مرحله تحقیقات مقدماتی قرار منع تعقیب صادر کند و قطعی شود، در خصوص نحوه تجویز تعقیب مجدد، اداره حقوقی قوه قضائیه در نظریه مشورتی شماره ۹۲۸/۱۴۰۳/۷ مورخ ۱۴۰۳/۱۲/۱۵ بیان داشته است: «... با توجه به مواد ۲۷۸ و ۳۴۱ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲، در صورتی که دادگاه صلح به لحاظ فقدان یا عدم کفایت ادله، قرار منع تعقیب صادر کند و این قرار در همان مرجع قطعی شود، با کشف ادله جدید، رسیدگی مجدد حسب مورد با نظر دادستان آن حوزه قضایی انجام می شود و چنانچه قرار منع تعقیب در دادگاه تجدیدنظر استان قطعی شود، درخواست رسیدگی مجدد از طرف دادستان آن حوزه قضایی مطرح می شود و تجویز رسیدگی مجدد در صلاحیت دادگاه تجدیدنظر استان است...». این دیدگاه از حیث لزوم موافقت دادستان صحیح نیست، زیرا دادستان هیچ گونه نقشی در مرحله تحقیقات مقدماتی دادگاه صلح ندارد تا صلاحیت تجویز تعقیب مجدد را داشته باشد. اختیار تجویز تعقیب مجدد فرع بر اختیار تعقیب اولیه جرائم است، درحالی که در جرائم در صلاحیت دادگاه صلح تمام مراحل دادرسی از تعقیب تا اجرای حکم، بر عهده این دادگاه است و «در این موارد دادرسی برای تحقیقات مقدماتی دخالته ندارد» (افکار، ۱۴۰۱، ص. ۴۵). بنابراین، در مواردی که دادگاه صلح قرار منع تعقیب صادر کرده و قطعی شده باشد، در صورت ارائه دلیل جدید توسط شاکی و تشخیص جدید بودن دلیل، خود رسیدگی مجدد را تجویز خواهد نمود. اما اگر در نتیجه اعتراض شاکی به قرار مزبور، در دادگاه تجدیدنظر تأیید و قطعی شده باشد، با وحدت ملاک از ماده ۲۷۸ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ تجویز تعقیب مجدد با دادگاه تجدیدنظر خواهد بود. با وجود این، برخی از حقوق دانان با دخالت دادگاه تجدیدنظر در تجویز تعقیب مجدد، علی رغم قطعی شدن قرار منع تعقیب در آن مرجع، مخالفت کرده و استدلال نموده اند که قیاس لزوم موافقت دادگاه در تجویز تعقیب مجدد نسبت به قرار منع تعقیب دادرسی که در آن دادگاه قطعی شده است، با قرار منع تعقیب صادره از دادگاه که در دادگاه تجدیدنظر قطعی شده است قیاس مع الفارق است، زیرا دادگاه بدوی در معیت دادگاه تجدیدنظر نیست و قانون نیز چنین صلاحیتی را برای دادگاه تجدیدنظر قائل نشده است. مضافاً این که، صلاحیت ها قابل قیاس و وحدت ملاک گرفتن نیستند. بنابراین در این موارد نیز دادگاه خود رأساً نسبت به تجویز تعقیب مجدد اقدام می نماید (زراعت و همکاران، ۱۴۰۱، ص. ۲۳۹).

قائدی، ۱۴۰۲، ص. ۱۶۲). اما چنین دیدگاهی صحیح به نظر نمی‌رسد، زیرا در این موارد، صلاحیت قیاس و وحدت ملاک گرفته نشده است، بلکه از مقررات ماده ۲۷۸ قانون آیین دادرسی کیفری از حیث لزوم موافقت مرجع عالی در مورد قرار منع تعقیبی که در مرجع تالی صادر گردیده و توسط آن تأیید شده است، صرف نظر از نوع و ماهیت مرجع صادرکننده قرار منع تعقیب ملاک گرفته شده است. مضافاً این‌که، به لحاظ اصولی، مرجع تالی نمی‌تواند قرار منع تعقیبی که مرجع عالی تأیید و صادر نموده است را نادیده گیرد و مجدداً بازبینی و رسیدگی کند.

۲-۵. اختلاف غیرمستقیم در صلاحیت

در فرضی که نسبت به جرمی از سوی دادگاه صلح به اعتبار و شایستگی دادسرا قرار عدم صلاحیت صادر شود و نسبت به جرم مذکور از سوی دادسرا کیفرخواست صادر و به دادگاه کیفری دو ارسال گردد، چنانچه دادگاه کیفری دو رسیدگی به آن جرم را در صلاحیت دادگاه صلح بداند، این پرسش مطرح می‌شود که در صورت صدور قرار عدم صلاحیت از سوی این دادگاه به شایستگی دادگاه صلح، اختلاف در صلاحیت واقع شده است یا خیر؟ این ابهام از آنجا ناشی می‌شود که اختلاف در صلاحیت قاعدتاً به نحو مستقیم و بین دو دادگاه واقع می‌شود،^{۱۹} درحالی‌که در این فرض، اختلاف به نحو غیرمستقیم بوده است. به نظر می‌رسد با توجه به این‌که دادسرا در معیت دادگاه کیفری دو است و قواعد صلاحیت نسبت به آن‌ها به نحو یکسان جاری است و این‌که امکان صدور چندباره قرار عدم صلاحیت از مجموعه واحد (دادسرا و دادگاه) نسبت به دادگاه صلح وجود ندارد، باید اختلاف در صلاحیت را ولو به نحو غیرمستقیم محقق دانست. این فرض مانند حالتی است که دادگاه تجدیدنظر استان رأی دادگاه بدوی را نقض و پرونده را به مرجع صالح ارسال کند (بند «پ» ماده ۴۵۰ قانون آیین دادرسی کیفری). در این صورت، دادگاه مرجع‌الیه در صورتی که صلاحیت خود را نپذیرد ولو این‌که قرار عدم صلاحیتی از دادگاه بدوی صادر نشده است، با صدور قرار عدم صلاحیت از سوی آن، اختلاف در صلاحیت محقق می‌شود.

۱۹. دادنامه شماره ۹۳۰۹۹۷۰۹۰۶۱۰۰۶۵ مورخ ۱۳۹۳/۱۰/۲۸ شعبه اول دیوان عالی کشور: «در این پرونده اختلافی حادث نشده، زیرا اختلاف وقتی متصور است که دو مرجع نسبت به همدیگر ضمن نفی صلاحیت خویش به صلاحیت رسیدگی مرجع مقابل معتقد باشند، درحالی‌که در مانحن‌فیه دادگاه عمومی بخش ل. به شایستگی دادگاه عمومی شهرستان ک. و مرجع مذکور به صلاحیت رسیدگی دادگاه عمومی بخش ب. و مرجع اخیر هم به اعتبار صلاحیت دادگاه عمومی بخش ل. اظهار عقیده نموده‌اند، لذا پرونده در وصف موجود قابلیت طرح در دیوان عالی کشور را ندارد».

۲-۶. قلمرو زمانی صلاحیت

یکی از مواردی که در تغییر صلاحیت ها مطرح می شود نحوه اجرای «قوانین مربوط به تشکیلات قضایی و صلاحیت» در زمان است که از آن به قاعده «اجرای فوری قوانین شکلی» یاد می شود و در ماده ۱۱ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ مورد تصریح قرار گرفته است. بر مبنای این قاعده، «قانون کیفری شکلی جدید، اعم از آن که نسبت به قانون سابق، شدیدتر یا خفیف تر تلقی شود، به محض آن که لازم الاجرا شد، نه تنها بر وقایع آتی حکومت می کند، بلکه فوراً و بدون آن که اقدامات کامل قبلی را معدوم و باطل کند، بر موقعیت ها و اقدامات حقوقی جاری نیز اعمال می شود» (عینی، ۱۳۸۱، ص. ۸۵). در قانون شوراهای حل اختلاف مصوب ۱۴۰۲ نیز حل موضوع صلاحیت در زمان به این قاعده واگذار شده، اما ماده ۲۲ آیین نامه اجرایی این قانون مصوب ۱۴۰۳ با تفکیک بین صلاحیت دادسرا و دادگاه مقرر داشته است: «تمام دعاوی، جرائم و امور در صلاحیت دادگاه صلح که تا تاریخ تشکیل دادگاه های صلح در سایر دادگاه ها ثبت شده است، کماکان در همان مرجع رسیدگی و تصمیم گیری خواهد شد. دادسرا پرونده های موضوع این ماده را از تاریخ تشکیل این دادگاه به دادگاه صلح ارسال خواهد کرد». همین امر موجب ایجاد اختلاف دیدگاه در دکتین حقوقی و رویه قضایی شده است، به طوری که برخی حقوق دانان با اعتقاد به مغایرت آن با ماده ۱۱ قانون مجازات اسلامی، تصویب آن را به منظور جلوگیری از تراکم دفعی پرونده ها در دادگاه های صلح دانسته اند (سبزواری؛ موحد، ۱۴۰۱، ص. ۳۱). شعبه ۱۱۰ دادگاه کیفری دو شهرستان بویراحمد نیز طی دادنامه شماره ۱۴۰۳۴۱ مورخ ۱۴۰۳/۰۸/۲۷ و برخلاف آیین نامه اجرایی، با این استدلال که «... آیین نامه از حیث مقررات حقوقی تا زمانی دارای اعتبار است که مغایر با قانون مصوب مجلس یا سایر قوانین بالادستی نباشد و از طرف دیگر، آیین نامه اجرایی نمی تواند تعیین کننده یا رافع صلاحیت برای محاکم و مراجع قضائی باشد... استثنا بودن مقرر مندرج در تبصره ۳ ماده ۲۹۶ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ و لزوم تفسیر آن در موضع نص، موضوع مطروحه در آن مقرر قابل تعمیم به سایر موارد نبوده و مقرر مزبور صرفاً زمانی قابلیت اجرا دارد که تشکیلات قضایی قبلی منحل و تشکیلات جدیدی جایگزین گردیده باشد...»^{۲۰} به اعتبار و شایستگی دادگاه صلح قرار عدم صلاحیت صادر نموده است. اما این دیدگاه صحیح به نظر نمی رسد، زیرا مطابق ماده ۱۷ قانون شوراهای حل اختلاف مصوب ۱۴۰۲، «در مواردی که در این

۲۰. دادنامه صادره از شعبه ۱۱۰ دادگاه کیفری دو شهرستان بویراحمد. دسترسی پذیر در: www.ekhtebare.ir آخرین بازدید: ۱۴۰۴/۰۷/۱۴

قانون حکمی تعیین نشده است، آیین دادرسی و ترتیبات رسیدگی، صدور رأی و اجرای احکام دادگاه صلح حسب مورد تابع قوانین و مقررات حاکم بر دادگاه‌های حقوقی و کیفری است» و در مورد صلاحیت دادگاه کیفری دو نسبت به پرونده‌هایی که قبل از تشکیل دادگاه صلح در آن ثبت شده است، تبصره ۳ ماده ۲۹۶ قانون آیین دادرسی کیفری مقرر می‌دارد: «... جرائمی که تا تاریخ لازم‌الاجرا شدن این قانون در دادگاه ثبت شده است، از نظر صلاحیت رسیدگی تابع مقررات زمان ثبت است و سایر مقررات رسیدگی طبق این قانون در همان شعب مرتبط انجام می‌شود...». بنابراین، مبنای ماده ۲۲ آیین‌نامه اجرایی همان تبصره ۳ ماده ۲۹۶ قانون مرقوم است و از این حیث برخلاف قانون نیست. همچنین، تعمیم استثنا به موارد مشابه توسط قانون‌گذار هیچ منعی ندارد و این امر به اراده قانون‌گذار وابسته است. ماده ۱۷ قانون شوراهای حل اختلاف که موارد سکوت را تابع قوانین و مقررات حاکم بر دادگاه‌های حقوقی و کیفری دانسته است، شامل تمام مقررات از جمله موارد استثنا نیز می‌شود و دلیلی بر خروج مقررات استثنایی از حکم قانون‌گذار وجود ندارد.

نتیجه‌گیری

دعوت اصحاب دعوی به صلح و سازش و ترمیم خسارت وارده به قربانی جرم، از طریق سازش ریشه در آموزه‌های دینی دارد، به نحوی که حتی در ادیان قبل از اسلام نیز بر آن تأکید شده است. در آموزه‌های اسلامی تأکید بر عفو و گذشت، سازش و اصلاح ذات‌البین مقدم بر مجازات و صدور حکم و اولی‌تر از آن است، که این امر نشان‌دهنده میزان اولویت و اهمیتی است که در اسلام به رفع خصومت و حل اختلافات مردم خارج از دایره قانون و قضا داده شده است، به نحوی که حتی قاضی، به دعوت طرفین دعوی به صلح و سازش ترغیب شده است، و این از امتیازات آیین دادرسی اسلامی به شمار می‌آید. بر همین اساس، نظام قضایی ایران در صد سال گذشته با فراز و نشیب‌هایی سعی در ایجاد نهادی برای امر سازش و نیز صدور احکام قضایی در دعاوی کم‌اهمیت نموده است که نتیجه‌اش ایجاد نهادهایی با عناوین مختلف از جمله محاکم صلحیه، خانه انصاف، شورای داوری و قاضی شورای حل اختلاف شده است. آخرین تلاش قانون‌گذار در این زمینه ایجاد مرجع قضایی به نام «دادگاه صلح» است که هرچند از حیث عنوان رجعت به گذشته است، اما از حیث گستره صلاحیت، بسیار متفاوت با نهاد سابق صلح است.

هدف از تشکیل دادگاه صلح کاهش ورودی پرونده ها به محاکم دیگر و تسریع در رسیدگی ها از طریق ادغام مراحل مختلف قضایی در یک دادگاه و نیز گسترش فرهنگ صلح و سازش بوده است، اما بی توجهی به صلاحیت سایر دادگاه ها در عمل موجب ایجاد اختلاف نظرهایی در دکترین حقوقی و رویه قضایی شده است. به طور کلی، تعدد دادگاه ها در نظام قضایی صرفاً موجب سردرگمی شهروندان در تشخیص صلاحیت و نیز بروز اختلافات متعدد بین مراجع قضایی در صلاحیت است که نتیجه آن، اطاله دادرسی و برخلاف هدف تشکیل آن است. از جمله موارد وقوع اختلاف در رویه قضایی در ارتباط با صلاحیت دادگاه صلح و سایر مراجع قضایی، توأم بودن جرم درجه هفت و هشت با جرائم درجات بالاتر، وجود اسباب متعدد در حوادث ناشی از کار و تصادفات رانندگی، نحوه تجویز تعقیب مجدد، اجرای احکام کیفری دادگاه صلح، اختلاف غیرمستقیم در صلاحیت و قلمرو زمانی آن است که حل آن جز از طریق اصلاح قانون میسر نیست. با این حال، تا تعیین تکلیف فروض اختلاف در صلاحیت، تفسیر مواد قانون و اصولی که در ارتباط با صلاحیت است می تواند به ایجاد یک رویه قضائی واحد کمک نماید. یافته های این پژوهش نشان می دهد که در جرائم متعدد با درجات مختلف، هر دادگاهی صرفاً حق رسیدگی به جرائم داخل در صلاحیت خود را دارد، زیرا هیچ مقامی بدون مجوز قانونی، حق تغییر صلاحیت دادگاه ها را با استدلالی همانند نسبی بودن صلاحیت ها ندارد، بلکه خارج نمودن یک دعوی از صلاحیت یک دادگاه و وارد نمودن آن به صلاحیت دادگاه دیگر نیازمند حکم قانون است و تقسیم بندی صلاحیت ها در دکترین حقوقی و رویه قضایی موجب قانونی برای اتخاذ تصمیم نیست و از این حیث، رأی وحدت رویه شماره ۸۷۵ دیوان عالی کشور و مبانی تفسیری آن مورد انتقاد است. در مورد دخالت اسباب متعدد در وقوع جنایت، آنچه اهمیت دارد شناخت مرتکب اصلی است و با شناخت آن، به اتهام سایر اسباب نیز به همراه آن در یک مرجع رسیدگی می شود، مگر این که تأثیر اسباب مختلف یکسان باشد که در این صورت، به اتهام همه اسباب در دادگاهی با صلاحیت عام تر (کیفری دو) رسیدگی خواهد شد. با توجه به این که تمام نقش ها از مرحله تحقیق تا اجرای احکام در دادگاه صلح تجمیع شده است، دادستان هم از حیث تجویز تعقیب مجدد و هم از حیث اجرای احکام کیفری هیچ گونه نقشی ندارد، بلکه این موارد بر عهده مستقیم دادگاه صلح است.

ملاحظات اخلاقی

حامی مالی

مقاله هیچ کمک مالی مشخصی از نهادهای دولتی، تجاری یا غیرانتفاعی دریافت نکرده است.

مشارکت نویسندگان

همه نویسندگان به صورت برابر در مفهوم سازی مقاله و نگارش پیش نویس اولیه و نسخه های بعدی آن، اعم از نسخه بازبینی شده، ویرایش شده و... مشارکت داشته اند.

اعلامیه هوش مصنوعی مولد و فناوری های مبتنی بر هوش مصنوعی در فرایند نگارش
در نگارش و آماده سازی این مقاله، از هوش مصنوعی استفاده نشده است.

تعارض منافع

نویسندگان اعلام می کنند که در نگارش این مقاله هیچ گونه تعارض منافع ندارند.

پیروی از اصول اخلاق پژوهش

نویسندگان از هر گونه جعل و سرقت علمی و هر گونه سوء رفتار پژوهشی اجتناب نموده اند.

بیانیه دسترسی به داده ها

هیچ داده ای در دسترس نیست.

سپاسگزاری

نویسندگان مایل اند از داوران ناشناس مقاله بابت نظرات سازنده شان تشکر کنند.

فهرست منابع

۱. آخوندی، محمود. (۱۳۸۸ش). **آیین دادرسی کیفری**. (ج. ۲، ج. ۱۱). تهران: سمت.
۲. آشوری، محمد. (۱۴۰۳ش). **آیین دادرسی کیفری**. (ج. ۲، ج. ۱۵). تهران: سمت.
۳. احمدپور، ابراهیم؛ پورقربانی، محمدرضا. (۱۳۹۸ش). بررسی مبانی و ماهیت حقوقی نهادهای حل اختلاف در حقوق داخلی. **قضاوت**، ۱۹ (۹۸)، ۱۲۵-۱۵۰. https://www.ghazavat.org/article_230540.html
۴. افکار، حمید. (۱۴۰۱ش). واکاوی حق اختلاف صلاحیت دادسرا در برابر دادگاه از منظر آغاز تحقیقات مقدماتی؛ پایانی بر اختلاف در رویه قضایی. **تحقیق و توسعه در حقوق تطبیقی**، ۵ (۱۷)، ۲۰۰-۱. <https://doi.org/10.22034/law.2023.1986220.1215>
۵. بیگلرلو، رضا. (۱۳۹۹ش). خانه های انصاف؛ نوسازی قضایی یا بازگشت به سنت های دادرسی. **تاریخ ایران**، ۱۳ (۱)، ۲۹-۵۰. <https://doi.org/10.52547/irhj.13.1.29>
۶. پورکریمی، مسلم؛ خادمی، ایمان. (۱۴۰۴ش). تأملی بر دادگاه صلح. (ج. ۱). تهران: جنگل.
۷. تسوجی زاد، یداله؛ اصفهانیان، داود؛ قره داغی، معصومه. (۱۴۰۰ش). نظام قضایی ایران در عصر قاجار و تحول آن در پرتو انقلاب مشروطه. **سیاست جهانی**، ۱۰ (۴)، ۲۳۹-۲۵۷. <https://doi.org/10.22124/wp.2022.22665.3053>
۸. تقی زاده، علی؛ رشیدی، امیرپویا. (۱۳۹۸ش). صلاحیت ذاتی دادگاه خانواده. **پژوهش حقوق خصوصی**، ۷ (۲۶)، ۱۱۳-۱۳۴. <https://doi.org/10.22054/jplr.2019.12461.1314>
۹. توکلی، محمد مهدی. (۱۴۰۳ش). پیشینه و چالش های محاکم صلح در آخرین تحولات قانون گذاری. **تحقیق و توسعه در حقوق خصوصی**، ۱ (۲)، ۴۷-۷۸. <https://doi.org/10.22034/jpl.2024.2039488.1108>
۱۰. جعفری لنگرودی، محمد جعفر. (۱۳۷۷ش). **دانشنامه حقوقی**. (ج. ۴، ج. ۶). تهران: امیرکبیر.
۱۱. جوانمرد، بهروز. (۱۳۹۴ش). **بایسته های آیین دادرسی کیفری**. (ج. ۱). تهران: جاودانه.
۱۲. حاجی ده آبادی، احمد. (۱۳۹۵ش). **بایسته های تقنین: با نگاهی انتقادی به قانون مجازات اسلامی**. (ج. ۳). تهران: پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.
۱۳. حسن زاده، مهدی؛ فتحی، بدیع. (۱۳۹۹ش). توسعه صلاحیت نسبی ناشی از ارتباط دعاوی در ایران و فرانسه با نگاهی به رویه قضایی. **مجله حقوقی دادگستری**، ۸۴ (۱۰۹)، ۷۹-۹۹. <https://doi.org/10.22106/jlj.2020.105438.2654>
۱۴. حسنی معظم، یاسین. (۱۳۹۷ش). **آیین دادرسی کیفری، دعوی عمومی**. (ج. ۱). تهران: خرسندی.
۱۵. خالقی، علی. (۱۴۰۳ش). **آیین دادرسی کیفری**. (ج. ۲، ج. ۵۰). تهران: شهر دانش.
۱۶. خدابخشی، عبدالله. (۱۳۹۵ش). **جبران خسارت کارگران در نظام مسئولیت مدنی**. (ج. ۴). تهران: شرکت سهامی انتشار.

۱۷. رحمدل، منصور. (۱۳۸۵ش). جنبه عمومی قتل عمد. *مجله حقوقی دادگستری*، ۷۰ (۵۴)، ۷۹-۹۸. https://www.jlji.ir/issue_1902_7268.html
۱۸. رحیمی، احمد؛ فتحی، محمدجواد؛ و نظامی بلوچی، امیرحسین. (۱۴۰۳ش). نقدی بر ضرورت و سودمندی تأسیس دادگاه صلح. *دین و قانون*، ۱۲ (۴۶)، ۴۱-۶۴. <https://doi.org/10.225/qjrl.2024.318.1007>
۱۹. رحیمی، حبیب‌اله؛ محمودزاده، خسرو. (۱۴۰۴ش). مطالعه تطبیقی شرط «حین انجام کار کارگر» در مسئولیت مدنی کارفرما. *مجله حقوقی دادگستری*، ۸۹ (۱۲۹)، ۱-۳۱. <https://doi.org/10.22106/jaz.2025.2032278.5956>
۲۰. رستمی، هادی. (۱۴۰۰ش). گذشت پذیری جرائم در پرتو مبانی حقوق کیفری. *مطالعات حقوق کیفری و جرم‌شناسی*، ۵۱ (۲)، ۳۲۳-۳۴۳. <https://doi.org/10.22059/jqclcs.2022.328210.1706>
۲۱. رستمی، هادی. (۱۴۰۴ش). دادرسی کیفری منصفانه در پرتو نقش آفرینی مقام تعقیب (با نگاهی به اسناد بین‌المللی و حقوق غربی). *پژوهش تطبیقی حقوق اسلام و غرب*، ۱۲ (۱)، ۱۰۹-۱۳۴. <https://doi.org/10.22091/csiw.2024.11029.2567>
۲۲. رستمی، هادی. (۱۴۰۲ش). *آیین دادرسی کیفری*، (ج. ۳). تهران: میزان.
۲۳. زراعت، عباس. (۱۳۹۴ش). *آیین دادرسی کیفری*، (ج. ۳، ج. ۱). تهران: میزان.
۲۴. زراعت، عباس؛ قماش، سعید؛ و شیرزادی فر، فرشاد. (۱۴۰۱ش). چگونگی بازتعقیب متهم پس از صدور قرار منع تعقیب از سوی دادگاه. *پژوهش حقوق کیفری*، ۱۱ (۴۰)، ۲۲۱-۲۴۵. <https://doi.org/10.22054/jclr.2023.63378.2384>
۲۵. سبزواری نژاد، حجت؛ موحد، یداله. (۱۴۰۳ش). شرح کاربردی رسیدگی در دادگاه صلح و اقدامات سازشی شورای حل اختلاف، (ج. ۲). تهران: انتشارات قوه قضائیه.
۲۶. سپهری، روح‌اله. (۱۳۹۴ش). عدول از صلاحیت محلی در آیین دادرسی کیفری ایران و فرانسه. *آموزه‌های حقوق کیفری*، شماره ۱۰، ص. ۱۹۵-۲۲۰. https://cld.razavi.ac.ir/issue_126-127.html
۲۷. شمس، عبدالله. (۱۳۸۷ش). *آیین دادرسی مدنی*، (ج. ۱، ج. ۲). تهران: دراک.
۲۸. شیخ‌الاسلامی، عباس؛ حاتمی‌نیا، حامد. (۱۴۰۴ش). امکان سنجی شراکت عمدی و غیرعمدی مرتکبین در یک جنایت: نقد آرای دادگاه کیفری یک استان خراسان رضوی و رأی شعبه دیوان عالی کشور. *نقد و تحلیل آرای قضایی*، ۴ (۷)، ۲۰۸-۲۵۲. <https://doi.org/10.22034/analy-sis.2025.2052916.1103>
۲۹. صادقی، هادی. (۱۴۰۳ش). *شرح قانون شورای حل اختلاف و دادگاه صلح*، (ج. ۱). تهران: کتاب طه.
۳۰. صبری، نورمحمد؛ شادمان فر، محمدرضا؛ و یوسف‌زاده، علی. (۱۴۰۱ش). جرایم کارفرمایی در قانون کار ایران. *دیدگاه‌های حقوق قضائی*، ۲۷ (۱۰۰)، ۱۸۷-۲۰۸. <https://doi.org/10.22034/jlvi.2023.703748>

۳۱. طهماسبی، جواد. (۱۴۰۳ش). **آیین دادرسی کیفری**، (ج. ۳، چ. ۴). تهران: میزان.
۳۲. طهماسبی، جواد. (۱۴۰۴ش). یادداشت بررسی صلاحیت های دادگاه های صلح. دسترس پذیر در: <https://www.mizanonline.ir/fa/news/4805987> آخرین بازدید: ۱۴۰۴/۰۷/۱۴
۳۳. عابدی، احمد رضا. (۱۳۹۹ش). **آیین دادرسی کیفری**، (ج. ۲). تهران: انتشارات قوه قضائیه.
۳۴. عراقی، سید عزت الله. (۱۳۸۵ش). **حقوق کار**، (ج. ۶). تهران: سمت.
۳۵. عزیزبانی، مجید. (۱۴۰۳ش). دادگاه صلح در کالبد مرجع بدوی اختصاصی. **دانش حقوق مدنی**، ۱۳(۲۶)، ۱۸۰-۱۶۳. <https://doi.org/10.30473/clk.2024.72681.3300>
۳۶. عینی، محسن. (۱۳۸۱ش). قلمرو حکومت قانون کیفری شکلی در زمان. **الهیات و حقوق**، شماره ۶، ص. ۷۹-۱۰۴. <http://noo.rs/Uz1TT>
۳۷. فتحی، محمد جواد؛ عباس زاده، محمد. (۱۴۰۲ش). قواعد صلاحیت نسبی دادگاه های کیفری در حقوق ایران و انگلستان. **مطالعات حقوق تطبیقی**، ۱۴(۱)، ۴۱۰-۳۸۹. <https://doi.org/10.22059/jcl.2022.334117.634282>
۳۸. فرهنگ، مجتبی؛ گرامی، حسین. (۱۴۰۲ش). فرایند رسیدگی به دعاوی در دادگاه های صلح در پرتو ظرفیت های حقوق موضوعه. **آراء**، ۶(۱۵)، ۷-۴۹. https://ara.adlesfahan.ir/is-sue_49506_50527.html
۳۹. قائدی، سعید. (۱۴۰۳ش). مبانی و اصول حاکم بر بازتعقیب متهم. **مجله حقوقی دادگستری**، ۸۸(۱۲۷)، ۱۳۷-۱۷۴. <https://doi.org/10.22106/jlj.2024.2016365.5548>
۴۰. کاتوزیان، ناصر. (۱۳۸۶ش). **حقوق مدنی، الزام های خارج از قرارداد**، (ج. ۸). تهران: دانشگاه تهران.
۴۱. کافی، مصطفی. (۱۴۰۴ش). صلاحیت نسبی دادگاه صلح و آثار آن در رسیدگی به دعاوی در مراجع قضایی. **قضاوت**، ۲۵(۱۲۲)، ۱۷۷-۱۹۷. <https://doi.org/10.22034/judg.2025.2054889.1388>
۴۲. کاویار، حسین؛ امینی، مهدی. (۱۴۰۳ش). صلاحیت دادگاه صلح در قانون شوراهای حل اختلاف مصوب ۱۴۰۲. **دیدگاه های حقوق قضایی**، ۲۹(۱۰۶)، ۱۰۵-۱۳۴. <https://doi.org/10.22034/jlvi.2024.2020730.1125>
۴۳. گلدوست جویباری، رجب؛ اشراقی، محمود؛ و ناظریان، حسین. (۱۳۹۱ش). صلاحیت تخصصی یا اختصاصی محاکم کیفری در حقوق ایران. **تحقیقات حقوقی**، ۱۵(۵۸)، ۱۱۵-۱۴۹. https://lawresearch-magazine.sbu.ac.ir/issue_6977_6993.html
۴۴. گلدوست جویباری، رجب. (۱۳۸۸ش). **کلیات آیین دادرسی کیفری**، (ج. ۳). تهران: جنگل.
۴۵. متین دفتری، احمد. (۱۳۹۱ش). **آیین دادرسی مدنی و بازرگانی**، (ج. ۱، چ. ۴). تهران: مجد.
۴۶. مدنی، جلال الدین. (۱۳۸۰ش). **آیین دادرسی کیفری**، (ج. ۲). تهران: پایدار.
۴۷. منصورآبادی، عباس؛ فروغی، فضل الله. (۱۳۹۶ش). **آیین دادرسی کیفری**، ۸(ج. ۲). تهران: میزان.

۴۸. موحدیان، غلامرضا. (۱۳۸۹ش). حقوق کار، (ج. ۴). تهران: فکرسازان.
۴۹. ناجی زواره، مرتضی. (۱۳۹۴ش). آشنایی با آیین دادرسی کیفری، (ج. ۲، ۱). تهران: خرسندی.
۵۰. هرمزی، خیراله. (۱۳۹۲ش). توسعه صلاحیت یا صلاحیت تبعی. پژوهش حقوق خصوصی، ۲(۵)، ۱۶۱-۱۹۳. https://jplr.atu.ac.ir/issue_63_157.html
۵۱. یوسفی، ایمان. (۱۳۹۴ش). آیین دادرسی کیفری، (ج. ۲، ۱). تهران: میزان.

Resources

Books:

1. Stéphanie Gaston, Georges Levasseur and Bernard Bullock, translated by Hassan Dadban (1998), *Criminal Procedure, Volume 1*, translated by Hassan Dadban, Allameh Tabatabaie University Press, First Edition, 1998 [in Persian]
2. Akhundi, Mahmoud, *Criminal Procedure, Volume 2*, Samt Publications, Eleventh Edition, 1999 [in Persian]
3. Ashouri, Mohammad, *Criminal Procedure, Volume 2*, Samt Publications, Fifteenth Edition, 1994 [in Persian]
4. Pourkarimi, *Muslim and Khademi, Iman, Reflection on the Peace Court*, Jangal Publications, First Edition, 1995 [in Persian]
5. Jafari Langroodi, Mohammad Jafar, *Legal Encyclopedia, Volume 4*, Amir Kabir Publications, Sixth Edition, 1998 [in Persian]
6. Javanmard, Behrouz, *The Essentials of Criminal Procedure*, Javedaneh Publications, First Edition, 1995 [in Persian]
7. Haji Dehabadi, Ahmad, *The Necessities of Legislation: With a Critical Look at the Islamic Penal Code*, Islamic Culture and Thought Research Institute Publishing Organization, Third Edition, 2016 [in Persian]
8. Hassani Moazzam, Yasin, *Criminal Procedure Code*, Public Lawsuit, Khorsandi Publications, First Edition, 2018 [in Persian]
9. Khaleghi, Ali, *Criminal Procedure, Volume Two*, Shahraneh Publications, Fiftieth Edition, 2014 [in Persian]
10. Khodabakhshi, Abdullah, *Compensation for Workers' Damages in the Civil Liability System*, Sahami Publications, Fourth Edition, 2016 [in Persian]
11. Rostami, Hadi, *Criminal Procedure Code*, Mizan Publications, Third Edition, 2013
12. Zeraat, Abbas, *Criminal Procedure Code, Volume Three*, Mizan Publications, First Edition, 2015 [in Persian]
13. Sabzevari Nejad, Hojjat and Movahed, Yadolah, *Practical Description of Proceedings in the Court of Peace and Conciliation Measures of the Dispute Resolution Council*, Judiciary Publications, Second Edition, 1403 [in Persian]
13. Shams, Abdullah, *Civil Procedure Code*, Volume 1, Drak Publications, 20th Edition, 2008 [in Persian]

14. Sadeghi, Hadi, *Explanation of the Law of the Dispute Resolution Council and the Peace Court*, Taha Book Publications, First Edition, 1403 [in Persian]
15. Tahmasebi, Javad, *Criminal Procedure Code*, Volume 3, Mizan Publications, Fourth Edition, 2003 [in Persian]
16. Abedi, Ahmad Reza, *Criminal Procedure Code*, Judiciary Publications, Second Edition, 2010 [in Persian]
17. Iraqi, Seyyed Ezzatollah, *Labor Law*, Samt Publications, Sixth Edition, 2006 [in Persian]
18. Katouzian, Naser, *Civil Law, Non-Contractual Obligations*, Tehran University Publications, Eighth Edition, 2007 [in Persian]
19. Goldoust Jouybari, Rajab, *Generalities of Criminal Procedure Code*, Jangal Publications, Third Edition, 2009 [in Persian]
20. Matin Daftari, Ahmad, *Civil Procedure Code and Commerce*, Volume 1, Majd Publications, Fourth Edition, 2012 [in Persian]
21. Madani, Jalaluddin, *Criminal Procedure*, Paydar Publications, Second Edition, 2001 [in Persian]
22. Mansourabadi, Abbas and Foroughi, Fadlallah, *Criminal Procedure Code 1*, Mizan Publications, Second Edition, 2017 [in Persian]
23. Movahedian, Gholamreza, *Labor Law*, Fekersazan Publications, Fourth Edition, 2010 [in Persian]
24. Naji Zavareh, Morteza, *Introduction to Criminal Procedure Code*, Volume 2, Khorsandi Publications, First Edition, 2015 [in Persian]
25. Hadi, Sadeghi, *Explanation of the Law of the Dispute Resolution Council and the Peace Court*, Ketab Taha Publications, First Edition, 2014 [in Persian]
26. Yousefi, Iman and Yousefi Saeed, *Criminal Procedure Code 1 and 2*, Mizan Publications, Third Edition, 2015 [in Persian]

Articles:

27. Ahmadpour, Ebrahim and Pourghorbani, Mohammadreza (2019), Studying the Fundamentals and Legal Nature of Dispute Resolution Institutions in Domestic Law, *Ghazavat Quarterly*, Volume 19, pp. 125-150, https://www.ghazavat.org/article_230540.html [in Persian]

28. Afkar, Hamid (2018) "Analysis of the Right to Dispute between the Prosecutor's Office and the Court from the Perspective of Initiating Preliminary Investigations; An End to Disputes in Judicial Procedure", *Quarterly Journal of Research and Development in Comparative Law*, Volume 5, Issue 17, pp. 1-200, <https://doi.org/10.22034/law.2023.1986220.1215> [in Persian]
29. Bigdalo, Reza (2019) "Houses of Justice; Judicial modernization or return to the traditions of the trial", *Two Quarterly Journals of Iranian History*, Volume 13, Issue 1, pp. 29-50, <https://doi.org/10.52547/irhj.13.1.29> [in Persian]
30. Tsojizad, Yadoleh, Isfahanian, Davud and Qaredaghi, Masoumeh (1400) "Iran's Judicial System in the Qajar Era and Its Development in the Light of the Constitutional Revolution", *Quarterly Journal of World Politics*, Volume 10, Issue 4, pp. 239-257, <https://doi.org/10.22124/wp.2022.22665.3053> [in Persian]
31. Taghizadeh, Ali and Rashidi Amirpoya (1398) "Inherent Jurisdiction of the Family Court", *Quarterly Journal of Private Law Research*, Volume 7, Issue 26, pp. 113-134, <https://doi.org/10.22054/jplr.2019.12461.1314> [in Persian]
32. Tavakoli, Mohammad Mehdi (1403) "Background and Challenges of Peace Courts in the Latest Legislative Developments", *Bi-Quarterly Journal of Research and Development in Private Law*, Volume 1, Issue 2, pp. 47-78, <https://doi.org/10.22034/jpl.2024.2039488.1108> [in Persian]
33. Hassanzadeh, Mehdi and Fathi, Badie (2019) "Development of Relative Jurisdiction Resulting from the Connection of Claims in Iran and France with a Look at Judicial Procedure", *Justice Legal Journal*, Volume 84, Issue 109, pp. 79-99, <https://doi.org/10.22106/jlj.2020.105438.2654> [in Persian]
34. Rahmdel, Mansour (2006) "Public Aspects Intentional Murder", *Justice Law Journal*, Volume 70, Issue 54, pp. 79-98, https://www.jlj.ir/issue_1902_7268.html [in Persian]
35. Rahimi Ahmad, Fathi Mohammad Javad and Nezami Balochi Amir Hossein (1403) "Criticism on the Necessity and Benefit of Establishing a Peace Court", *Religion and Law Quarterly*, Volume 12, Issue 46, pp. 41-64, <https://doi.org/10.225/qjrl.2024.318.1007> [in Persian]
36. Rahimi, Habibollah and Mahmoudzadeh, Khosrow (1404) "A Comparative Study of the Condition "While the Worker is Performing Work" in the Civil Liability of the Employer",

- Justice Law Journal*, Volume 89, Issue 129, pp. 1-31, <https://doi.org/10.22106/jlj.2025.2032278.5956> [in Persian]
37. Rostami, Hadi (1400), "Forgivability of Crimes in the Light of the Fundamentals of Criminal Law", *Quarterly Journal of Criminal Law and Criminology Studies*, Volume 51, Issue 2, pp. 323-343, <https://doi.org/10.22059/jqclcs.2022.328210.1706> [in Persian]
38. Rostami, Hadi (1404) "Fair Criminal Trial in the Light of the Role of the Prosecution Authority (With a Look at International Documents and Western Law)", *Quarterly Journal of Comparative Research on Islamic and Western Law*, Volume 12, Issue 1, pp. 109-134, <https://doi.org/10.22091/csiw.2024.11029.2567> [in Persian]
39. Zoraat Abbas, Qamshi Saeed Qamshi and Shirzadi Far Farshad (1401), "How to Re-Prosecute the Accused After the Court Has Issued a Prosecution Order", *Quarterly Journal of Criminal Law Research*, Volume 11, Issue 40, pp. 221-245, <https://doi.org/10.22054/jclr.2023.63378.2384> [in Persian]
40. Sepehri, Ruhollah (2015) "Lack of local jurisdiction in Iranian and French criminal procedure", *Criminal Law Doctrines*, Issue 10, pp. 195-220, https://cld.razavi.ac.ir/issue_126_127.html [in Persian]
41. Sheikh-al-Islami, Abbas and Hataminia, Hamed (2015) "Possibility of intentional and unintentional participation of perpetrators in a crime; Criticism of the Criminal Court of a Khorasan Razavi Province and the Supreme Court Branch's Decision", *Journal of Criticism and Analysis of Judicial Decisions*, Volume 4, Issue 7, pp. 208-252, <https://doi.org/10.22034/analysis.2025.2052916.1103> [in Persian]
42. Sabri, Noor Mohammad, Shadmanfar, Mohammad Reza and Yousefzadeh, Ali (1401) "Employer Crimes in Iranian Labor Law", *Quarterly Journal of Judicial Law Perspectives*, Volume 27, Issue 100, pp. 187-208, <https://doi.org/10.22034/jlvi.2023.703748> [in Persian]
43. Tahmasebi, Javad, *Note on Reviewing the Jurisdictions of Peace Courts*, available at: <https://www.mizanonline.ir/fa/news/4805987> Last viewed: 1404/07/14 [in Persian]
44. Aziziani, Majid (1403) "The Court of Peace in the Form of a Special Primary Authority", *Scientific Journal of Civil Law Knowledge*, Volume 13, Issue 26, pp. 163-180, <https://doi.org/10.30473/clk.2024.72681.3300> [in Persian]
45. Aini, Mohsen (1381), "The Territory of Formal Criminal Law Governance in Time", *Journal of Theology and Law*, Issue 6, pp. 79-104, <http://noo.rs/Uz1TT> [in Persian]

46. Fathi, Mohammad Javad and Abbaszadeh, Mohammad (1402) "Rules of Relative Jurisdiction of Criminal Courts in Iranian and English Law", *Journal of Comparative Law Studies*, Volume 14, Issue 1, pp. 389-410, <https://doi.org/10.22059/jcl.2022.334117.634282> [in Persian]
47. Farahmand, Mojtaba and Gerami, Hossein (1402), "The Process of Handling Claims in Magistrates' Courts in the Light of the Capacities of the Subject Laws", *Quarterly Scientific Journal Ara*, Volume 6, Issue 15, pp. 7-49, https://ara.adlesfahan.ir/issue_49506_50527.html [in Persian]
48. Ghaedi, Saeed (1403), "Fundamentals and Principles Governing the Re-Prosecution of the Accused", *Legal Journal of Justice*, Volume 88, Issue 127, pp. 137-174, <https://doi.org/10.22106/llj.2024.2016365.5548> [in Persian]
49. Kafi, Mustafa (1404) "The Relative Jurisdiction of Magistrates' Courts and Its Effects in Handling Claims in Judicial Authorities", *Quarterly Judg.*, Volume 25, Issue 122, pp. 177-197, <https://doi.org/10.22034/judg.2025.2054889.1388> [in Persian]
50. Kaviar, Hossein and Amini Mehdi (1403) "The Jurisdiction of the Court of Peace in the Law of Dispute Resolution Councils Approved in 1402", *Quarterly Journal of Judicial Law Perspectives*, Volume 29, Issue 106, pp. 105-134, <https://doi.org/10.22034/jlvi.2024.2020730.1125> [in Persian]
51. Goldoust Jouybari Rajab, Ashrafi Mahmoud and Nazerian Hossein (1391) "The Specialized or Exclusive Jurisdiction of Criminal Courts in Iranian Law", *Journal of Legal Research*, Volume 15, Issue 58, pp. 115-149, https://lawresearchmagazine.sbu.ac.ir/issue_6977_6993.html [in Persian]
52. Hormozi, Khairollah (2013) "Development of Jurisdiction or Subsidiary Jurisdiction", *Quarterly Journal of Private Law Research*, Volume 2, Issue 5, pp. 161-193, https://jplr.atu.ac.ir/issue_63_157.html [in Persian]